

HOOFSTUK 3

DIE ONTSTAANSGESKIEDENIS VAN DIE BAPTISTE KERK Wêreldwyd

1. Die Anabaptiste

Die naam Anabaptiste kom van die Grieks wat beteken weer doop en is gegee aan 'n groep Christene wat die kinderdoop verwerp het en al die kindertjies wat gedoop was weer oorgedoop het toe hulle volwasse was en self belydenis van hulle geloof kon doen. Daarom is hulle ook wederdopers genoem (de Wit 1996:11).

In die verlede het die meeste historici die stigters van die Anabaptiste beweging as fanatiese mense beskou. Renwick sê egter:

"Research has shown that this view is undoubtedly erroneous. The real Anabaptists rose in Zürich, in 1522, among honourable men who called themselves "Brethren" and were led by Conrad Grebel and Felix Manz" (Renwick 1978:115).

Hulle het groot klem op Bybelstudie gelê, en hulle was geheel en al teen die hele gedagte van 'n staatskerk gekant en het die leringe van Luther en Zwingli aangehang. Hulle het aangedring op die verwydering van alle portrette en beelde uit die kerk. Hulle was mense van groot toewyding en het geglo dat die swaard van die Gees, naamlik die Woord van God, hulle enigste wapen was. Baie belangrik egter het hulle geweier om die kinderdoop te erken (Renwick 1978:115).

In Wittenberg het daar in 1522 groot probleme ontstaan toe Störch en ander profete van Zwickau onrus veroorsaak het. Ook Thomas Münzer was met hierdie Störch en Zwickau profete geassosieer. Hulle het 'n vreemde tipe

millenniarisme verkondig en gesê dat God se dag van wraak aan die kom was en dat die heiliges die regerings van die wêreld sou beheer. Hulle wou hierdie regering van God deur die swaard afdwing (Renwick 1978:115). Hulse (1973:3) haal vir G H Williams aan waar hy die hele Anabaptiste beweging die "Radical reformation" noem. Hy beskryf dit:

"It was a massive movement at the core of Christendom which embraced innumerable people from differing backgrounds from one end of Europe to the other. It is almost impossible to do justice to the movement because of its tremendous diversity of character. In recent years historians have come to recognise that a true understanding of the Reformation is impossible without due consideration of this left wing."

Hy sê dat daar baie nuwe materiaal beskikbaar is en dat dit ook nuwe lig op die Anabaptiste beweging werp. Hy sê dan ook dat die hele Anabaptiste beweging in diskrediet gebring is deur die buitensporighede van 'n klein minderheid. Henry Bullinger wat die opvolger van Zwingli in Zürich was, het die Anabaptiste beweging as satanies beskryf. Bullinger was in sy tyd aanvaar as die kenner op die gebied van die Anabaptiste. Hy was egter geweldig eensydig en bevooroordeeld en moderne navorsing het bewys dat Bullinger se siening op baie misverstande berus het. Een van die moderne skrywers op die onderwerp van die Anabaptiste, Lenard Verduin, beskryf dan ook die Anabaptiste as die stiefkinders van die hervorming. Hy noem die Anabaptiste beweging "The second front". Die stryd van die Anabaptiste was: *"With the sacralism of the magisterial reformist."* (Hulse 1973:3-4).

'n Ene Balthasar Hubmaier het saam met Grebel en Manz die leiding van die Anabaptiste beweging geneem. Hulle het onder Zwingli se prediking van die waarde en die betekenis van die gesag van die skrif oortuig geraak, maar na ernstige bybelstudie tot die oortuiging gekom dat *"Zwingli was not following his own Biblical dictum."* (Burger 1987:44).

Hierdie Anabaptiste beweging is nou deur Zwingli die sogenaamde tweede front genoem. In 'n brief aan Vadian skryf hy op die 28ste Mei 1525 dat die

stryd teen die Katolieke Kerk kinderspeletjies gaan wees in vergelyking met die stryd teen die tweede front (Verduin 1964:11). Benewens die benaming Anabaptiste en tweede front, is hierdie beweging ook die linkervleuel en stiefkinders van die reformasie genoem. Self wou hulle egter net as evangelies, broeders, Christene of gelowiges bekend staan (Verduin 1964:11-13). Oor die algemeen was die Anabaptiste vredeliewende en toegewyde Christene gewees wat die skrif met alle eerlikheid en erns ondersoek het (Burger 1987:44).

Teen 1525 het die Anabaptiste groot vordering in Zürich gemaak. Die stadsraad het toe wette teen die Anabaptiste uitgevaardig. Ook Zwingli het meegedoen aan hierdie vervolging. Die meeste van die leiers van die Anabaptiste is met die dood gestraf. Tussen 1525 en 1528 het die beweging ook baie veld in Duitsland gewen, veral in Strassburg en Augsburg. Die Anabaptiste is dikwels van revolusionêre aktiwiteite beskuldig en in baie opsigte onregverdiglik vervolgd. Renwick (1978:116) wys daarop dat:

"The Diet of Speier in 1529 approved an imperial mandate of the previous year that re-baptizers, and re-baptized should be put to death even without proper forms of trial."

Binne 'n paar jaar het meer as twee duisend Anabaptiste dan ook met hulle lewens betaal. Aanvanklik was Luther gekant teen die wreder metodes van vervolging van die Anabaptiste. Soos wat die Anabaptiste beweging egter versprei en gegroei het, het sy houding verander. In 1530 het hy gesê dat die swaard teen hulle gebruik moes word. Ten spyte hiervan het die beweging steeds versprei en gegroei (Renwick 1978:116). In die Nederlande het 'n man met die naam van Menno Simons die leier van die Anabaptiste beweging geword. Hy sou later 'n baie stabiele en groot invloed in die beweging uitoefen. In Oostenryk het Jakob Hutter die leier van die beweging daar geword en het ook die leiding van die beweging in Moravia en Pole geneem. Hy is in 1536 om die lewe gebring (Renwick 1978:116).

Daar was groot variasie in die leerstellinge van die verskillende groepe Anabaptiste gewees. Nietemin is daar tog sekere basiese leerstellings wat die meeste van hulle in gemeen gehad het. Hulle het almal die spoedige wederkoms van Christus verwag, die idee van 'n staatskerk en die kinderdoop heeltemal verwerp en was almal gevul met baie groot entoesiasme, wat soms tot ekstremisme aanleiding gegee het. Die meeste vervolging teen hulle het van die Rooms Katolieke gekom, maar die Protestante het later vrylik meegedoen. Alhoewel Johannes Calvyn nie aan die vervolging deelgeneem het nie, kon hy niks goeds in hulle sien nie (Renwick 1978:116-117).

Calvyn verwys na die Anabaptiste as "*Furious mad men*" (Hulse 1973:11). Calvyn het nie so baie kontak met die Anabaptiste gehad soos Zwingli nie, alhoewel hy getroud was met Idolette van Buren die weduwee van 'n Anabaptis. Hy was 'n ene John Stordeur gewees wat later sy sonde van die wederdoop bely het en oorgegaan het na die gereformeerde party. Calvyn was geweldig onthuts oor die numeriese groei en invloed van die Anabaptiste. Hy het een van sy vroeë werke gewy aan die bestryding van 'n dwaling wat onder sommige Anabaptiste bekend was naamlik die psychopannychia of sieleslaap. Laasgenoemde werk is in die jaar 1544 gepubliseer. Calvyn se laaste persoonlike kontak met 'n evangelisties gesinde Anabaptis het in 1546 plaasgevind met die aankoms van 'n ene Belot 'n kolporteur in Geneva. Die absolute streng beleid wat teen Anabaptiste gevolg is, is onmiddellik toegepas en Belot is gearresteer waarna Calvyn hom ondervra het. Vandag is slegs Calvyn se beskrywing van hierdie onderhoud bekend maar Calvyn beskryf hom spottenderwys as:

"Giving himself with raised head and rolling eyes the majestic aspect of a prophet" (Hulse 1973:11).

Hierdie onderhoud met Belot moes beslis bygedra het tot Calvyn se swak dunk wat hy van die Anabaptiste gehad het. Zwingli het op 'n stadium geskryf dat hy

die doop heeltemal onaangeraak laat, hy noem dit nie reg of verkeerd nie. Want hy vind nêrens geskryf dat die kinderdoop beoefen moet word nie. Hy het bygevoeg dat nietemin moet die praktyk van die kinderdoop beoefen word sodat medegelowiges nie geaffronteer moes word nie maar aan sy onmiddellike vriende het hy gesê as gedoop moes word ooreenkomstig die opdrag van Christus dan sou niemand gedoop word totdat hy die ouderdom bereik het waarin hy self 'n besluit kon neem nie (Hulse 1943:8). Zwingli se vriende was wel bewus van die feit dat dit sy standpunt was en dit was vir hulle 'n geweldige ontnugtering en teleurstelling gewees toe hulle uitvind dat hy gekompromitteer het op hierdie punt. Twee van hulle wat saam met hom Latyn, Hebreeus en Grieks studeer het in 1522 tot 1523 was Grebel en Manz. Manz was die aangewese man gewees om die Hebreeuse dosent in Zürich te word maar Zwingli het besluit om die posisie nie vir hom te gee nie as gevolg van sy radikale teologiese oortuiging. Conrad Grebel was die seun van 'n welgestelde handelaar en was een van die mees invloedryke magistrats in Zürich gewees. Hy het die voordeel gehad van 'n uitstekende Bybelopleiding in Basle en Parys. Grebel het 'n losbandige lewe gelei maar dit het verander na sy troue in 1522. Sy vader het hom egter onterf omdat hy gevoel het dat hy benede sy status getrou het. Die verantwoordelikheid van 'n familie het egter nou 'n baie goeie invloed op Grebel gehad en hy het spoedig 'n evangeliese bekeringsondervinding deelagtig geword. Zwingli se uiteensetting van die Griekse teks was gedeeltelik instrumenteel in die verandering in Grebel en Manz wat egter later geweldig vir hulle oortuiginge sou ly. (Hulse 1973:8).

Hubmaier het nou begin om kinders toe te wy in Waldshut in plaas daarvan om hulle te doop. Hy het aan Oecolampadius te Basel geskryf en te velde getrek teen die kinderdoop. Hy het gesê dat hy weet dit nie goed sal gaan met die Christendom totdat die doop en die nagmaal weer herstel was tot hulle oorspronklike heiligheid nie. Oecolampadius het egter terug geskryf dat hy nie saam stem met Hubmaier se siening nie en het aangedui dat Augustinus gesê

het dat die geloof van die ouers genoegsaam was vir die kinders. In April 1525 is Hubmaier en sestig ander in Reublin gedoop. Hubmaier het daaropvolgens drie honderd mense gedoop en hy het aan Zwingli geskryf om die aangeleentheid oor die doop van gelowiges met hom te debattee. Vroeër op die 1ste Mei 1523 het Hubmaier met Zwingli 'n gesprek hieroor gehad. Verwysend na hierdie gesprek het hy later gesê dat Zwingli gesê het hy was reg dat kinders nie gedoop moes word voordat hulle onderrig ontvang het in die geloof nie en dat dit voorheen die praktyk was en dat dit daarom is dat hierdie onderrig die kategismus genoem is. Hy het aan Zwingli gesê dat hy belowe om dit uit te lig in sy uiteensetting van die artikel soos wat hy ook in die agtiende artikel van die belydenis gedoen het. Iemand wat dit lees sal daarin duidelik Zwingli se opinie oor die aangeleentheid sien. Dit is belangrik om daarop te let dat Hubmaier anders as die ander Switserse broeders, die ondersteuning en goedkeuring van die evangeliese magistrate gesoek het. Die Zürich raad het egter Hubmaier se versoek tot 'n debat geïgnoreer. In November 1525 het Grebel, Manz en Blaurock hulleself in die tronk bevind. Hubmaier wat voorheen deel was van die hervorming en daarom in 'n beter posisie was, het Zürich toe gegaan en probeer om die radikale hervorming te red deur by Zwingli te gaan pleit. Hubmaier was egter in die tronk gegooi en gemartel. 'n Nuwe mandaat is uitgevaardig wat gesê het dat enige persoon wat iemand oordoop gedood sou word. Manz was veroordeel om te sterf deur verdrinking en het die eerste protestantse martelaar geword wat aan die hande van Protestante gesterf het op die 5de Januarie 1527. Manz was egter baie dapper in sy dood en hy het die Here geprys op pad na die uitvoering van sy doodstraf en sy laaste woorde was presies dieselfde as die van die Here Jesus en van Stefanus. Blaurock het egter baie lig daarvan afgekome by wyse van vergelyking en hy was ontklee tot by die middellyf en geslaan terwyl hy uit die stad verjaag is. Hubmaier was gedwing om sy dwaling te bely deur hom op die rak te martel en daarna is hy uit Zürich verban. 'n Hele paar belangrike mense is hierna tot die doop van gelowiges oortuig deur Hubmaier. In die jaar 1528 egter is Hubmaier lewendig verbrand. Hy

was bemoedig deur sy vrou, 'n vrou van uitstaande Christelike deugde en dit word gesê dat hy op pad na die brandstapel toe, die skrifte vir homself herhaal het en sy laaste woorde was: "o *Jesus, Jesus*". 'n Paar dae later is sy vrou in 'n nou rivier gegooi met 'n klip wat om haar nek vas gebind was (Hulse 1973:10).

Grebel het in 1527 gesterf deur siekte in die tronk in Zürich. Die leiers van die Anabaptiste is nie toegelaat om enigsins in hul bedienings te ontwikkel nie, en baie van hulle het gesterf op 'n baie jong ouderdom. So was daar 'n jong Michael Sattler, 'n baie talentvolle jong man wat op die ouderdom 29 in 1527 gemartel is deurdat sy tong uitgetrek is en sy liggaam met rooi warm ysters gebrand is en hy is toe verbrand. Sy vrou het dieselfde lot oorgekom as die van Hubmaier se vrou en sy is in die rivier gegooi met 'n klip om haar nek gebind. Van 1535 tot 1546 in Friesland alleen is nie minder nie as dertig duisend Anabaptiste gedood. Rooms Katolieke en Protestante was albei vir hierdie slagting verantwoordelik (Hulse 1973:11).

2. Kontinuiteit tussen die Anabaptiste en die Baptiste beweging

Renwick (1978:155) wys daarop dat daar 'n groot onderskeid tussen die Baptiste kerk en die Anabaptiste is, as hy sê:

"They have often been confused with the Anabaptists, some of whom suffered in England in the sixteenth century. But as early as 1620, when they presented a petition to Parliament, they were recognised by the civil power as being distinct from the Anabaptists."

So ook beweer Torbet dat daar geen historiese kontinuiteit tussen die Anabaptiste en die Baptiste bestaan nie (Torbet 1973:29). Hierdie sieninge kan ondersteun word en word algemeen so aanvaar sover dit die "General Baptists" aangaan. Die meeste of feitlik al die navorsing wat in die verband gedoen is was uitsluitlik ten opsigte van die "General Baptists" gewees. Daar is egter resente navorsing wat daarop dui dat die "Particular Baptist Churches" (so genoem in onderskeiding van die "General Baptists", as gevolg van hulle Calvinistiese lering oor die partikulêre versoening), wel deur die Anabaptiste in so 'n mate beïnvloed is, dat daar 'n direkte lyn tussen hulle getrek kan word. Die eerste gemeente wat in 1641 ontstaan het van die "Particular Baptists" was 'n gemeente wat ontwikkel het uit 'n onafhanklike puriteinse gemeente in London onder die leierskap van Henry Jacob. In 1644 het sewe kerke gekonstitueer en die sogenaamde "London Confession" gepubliseer. In 1640 het die sogenaamde Spilsbury gemeente onder die oortuiging gekom dat gelowiges gedoop moet word en dat onderdompeling die enigste skriftuurlike metode van doop is. Die vraag wat nou gevra moet word is tot watter mate was die ontstaan en groei van die "Particular Baptists" beïnvloed deur enige Anabaptiste invloed of stimulus? (Hudson-Reed 1989:215).

Hudson-Reed haal Stassen aan wat 'n studie gedoen het oor die Anabaptiste invloed op die Baptiste kerk. Hy probeer die verkeerde siening wat in Baptistegeskiedenis geleer word korrigeer. Hy sê dat die meerderheid van

Baptiste historici die “General Baptists” bestudeer en die “Particular Baptists” heeltemal ignoreer. Hy gee dan vyf redes waarom hy glo dat die soeklig eerder op die “Particular Baptists” moet val om Anabaptiste invloed by die Baptiste te ondersoek as op die “General Baptists”. Die “Particular Baptists” is die vaders van die hedendaagse Baptiste. Hulle besluit aangaande die doop, naamlik dat dit deur onderdompeling geskied, is die oorsprong vanwaar moderne Baptiste, beide in Engeland en Amerika, hulle siening gekry het. Hy beweer dan dat die “General Baptists” hoofsaaklik uitgesterf en in unitarianisme opgegaan het.

Die “Particular Baptists” leer dat die doop 'n getuienis is van die dood, begrafnis en opstanding van Christus. Die “General Baptists” het die siening gehad dat die doop 'n sakramentele wassing en reiniging was vir die persoon wat dit ondergaan het.

Die “Particular Baptists” het die doop deur onderdompeling beoefen, soos die Baptiste vandag, terwyl die “General Baptists” begieting beoefen het. Die “Particular Baptists” het dan ook begin sonder noemenswaardige invloed van die “General Baptists”. Hulle was nie net 'n groep wat onderdompeling by die “General Baptist” leerstelling gevoeg het nie, maar hulle het as kongregasionaliste begin en hulle teologie het ontwikkel op 'n eie baan (Hudson-Reed 1989:217-218).

Daar is dus 'n baie duidelike lyn te trek vanaf Menno Simons, die Anabaptis, tot by die “Particular Baptists” se belydenis van 1644. So was dit dan ook dat 'n ene Richard Blunt wat vlot in Hollands was na die oorspronklike gemeente van Spilsbury gestuur is om onderdompeling te gaan soek by 'n splintergroepie van die Mennoniete wat bekend was as die “Collegiant Mennonites”. Hulle het begin om in 1620 mense te onderdompel te Rhynsburg (Hudson-Reed 1989:216).

Hierdie verbintenis tussen die Mennoniete van Menno Simons en die “Particular Baptists” laat Hudson-Reed dan ook tot die gevolgtrekking kom dat Anabaptiste invloed op die oorsprong van die “Particular Baptists” geensins as 'n moontlikheid verwerp kan word nie. Hy sê dat op grond van Stassen se deeglike navorsing kan daar tot die gevolgtrekking gekom word dat Anabaptiste invloed op die “Particular Baptists” nie net moontlik was nie, maar baie hoogs waarskynlik was (Hudson-Reed 1989:229).

3. Die “General Baptists”

Twee baie duidelik onderskeibare groepe van Baptiste het gedurende die sewentiende eeu in Engeland ontstaan, nl die “General Baptists” en die “Particular Baptists”. Die “General Baptists” was die eerste groep wat onder die leiding van 'n ene John Smyth tot stand gekom het (Hulse 1973:17).

John Smyth word tereg bestempel as die grondlegger van die moderne Baptiste kerke. Hy het in Cambridge studeer om 'n priester in die “Church of England” te word. In “Christ's College” studeer hy onder Francis Johnson en hy matrikuleer in die jaar 1579. Hy ontvang in 1593 'n meestersgraad en word in die jaar 1600 as 'n prediker aangestel in die stad Lincoln op die 27ste September van daardie jaar. Sy aanstelling was nie net as prediker nie maar ook as lektor en sy verkiesing tot hierdie posisie geskied deur 'n stemming wat hy met agt stemme teenoor sewe wen (Torbet 1973:33).

Dit is egter baie nodig om die algemene kerksituasie in Engeland op daardie stadium in oënskou te neem wanneer hierdie gebeure bestudeer word. As die owerhede iemand gevang het wat 'n Anabaptis genoem was, was dit baie moontlik dat so 'n persoon in die openbaar verbrand sou word. Hierdie verbranding sou geskied het deurdat die persoon aan 'n paal vasgemaak is in die middel van 'n groot vuur en op die markplein of 'n ander plek verbrand sou word. Die koning of koningin van Engeland was die hoof van die kerk. Elke Brits gebore persoon moes daaraan behoort. Dit was die wet van die land gewees. Geen ander godsdienste of separatiste groep het enige wettige regte gehad nie. As jy 'n Anabaptis was of iemand wat aan die doop van gelowiges geglo het dan was jy dus 'n verraaier van die koning en van die land (Parnell 1991:5).

In die jaar 1608 word Smyth en sy kerk deur vervolging uit Gainsborough in Engeland verdryf. Hy vind 'n heenkome in Amsterdam in Nederland. Smyth het

homself ten doel gestel om 'n Nuwe Testamentiese kerk op te rig wat hom en sy separatistiese kerk dan ook by die doop van gelowiges gebring het. In 1608 word Smyth onder die invloed van die Mennoniete 'n Anabaptis. Hy het tot die gevolgtrekking gekom dat babatjies nie gedoop behoort te word nie, omdat daar geen sodanige voorbeeld in die Nuwe Testament is waar babas deur Johannes of Jesus se dissipels gedoop is nie. Jesus het ook beveel dat mense dissipels gemaak moes word deur hulle te leer en dan te doop. Hierna het hy homself deur middel van begieting gedoop en daarna vir Helwys en die res van die gemeente, in totaal sowat veertig mense, gedoop (Torbet 1973:35).

Die feit dat Smyth egter in Nederland die Mennoniete opgesoek het met wie hy baie in gemeen gehad het, het 'n breuk tussen hom en Thomas Helwys veroorsaak. Helwys en 'n aantal ander het nou egter teruggekeer na London in 1612 en het die eerste Baptiste kerk in Engeland gestig. John Smyth sterf in dieselfde jaar na 'n lang siekbed. Smyth se geskifte was betekenisvol en het ingesluit 'n lang en gedetailleerde geloofsbelydenis waarin gesien kan word tot watter mate hy afgewyk het van die Calvinisme van die Engelse separatiste. Dit is baie moontlik dat Smyth die eerste persoon was wat ooit vir volle godsdienstige vryheid in Engeland gepleit het soos wat in sy artikel 84 van sy geloofsbelydenis gevind kan word (Hulse 1973:17). In die dorpie Gainsborough in 1612 met die stigting van die eerste Baptiste kerk op Engelse grond het die groepie mense 'n verbond aangegaan om die eerste kerk te begin en het onder andere ooreen gekom:

"As the Lord free people to do His will, as He shall make it known to us, whatever it may cost us, the Lord assisting us" (Parnell 1991:6).

Dit was dus die doelstelling van hierdie groep om gehoorsame volgelinge van Jesus Christus te word wat vandag nog die fundamentele doelstelling van Baptiste en ander Christene is. Hierdie mense was egter nie Baptiste Christene in die sin wat Baptiste vandag geken word nie. Hulle het nog aanbid volgens die rites en seremonies van die "Church of England". Hulle het egter die essensie

van die Baptistedroom in hulle harte gekoester en sou binne 'n paar jaar ontwikkel tot wat ons vandag ken as die Baptiste kerk (Parnell 1991:6). Thomas Helwys het uit 'n baie goeie agtergrond gekom en in die regte studeer. Hy het 'n aantal boeke geskryf waarin hy sy oortuigings uiteensit. Hy verskil nie net van Smyth in verskeie opsigte nie, maar ook van die Calviniste, Mennoniete en die Puriteine. Hy was uit die aard van die saak teen die Anglikane en Katolieke gekant gewees. Hy was 'n groot voorstander van godsdiensvryheid (Robbertze 1994:60). Helwys is in die tronk dood in 1616 en is opgevolg deur 'n ene John Murton. Teen 1630 was daar ses gemeentes van die "General Baptists" en hulle het kontak gesoek met die Mennoniete op die kontinent. Hierdie kerk was dus wesentlik Arminiaans in lering en was dus 'n navolger van die Remonstrante van Nederland eerder as van Johannes Calvyn (Hulse 1973:17). Teen 1644 was daar sewe en veertig "General Baptist" kerke in Engeland gewees, hierdie kerke was Arminiaans in teologie, evangelisties georiënteerd en ten volle toegewy aan die gedagte van godsdiensvryheid, selfs al het dit gelei tot vervolging deur die aartsbiskop Laud gedurende die regering van Charles I (Torbet 1973:40).

4. Die “Particular Baptists”

Die “Particular Baptists”, waarmee Charles Haddon Spurgeon wat die prins van predikers genoem was later so sterk sou identifiseer, word so genoem as gevolg van hulle leer dat Jesus Christus alleenlik en spesifiek vir die uitverkorenes gesterf het. Hierdie kerk, so word algemeen aanvaar, het sy oorsprong gehad by 'n onafhanklike Calvinistiese kerk, naamlik die eerste Kongregasionalistiese kerk wat deur Henry Jacob gestig is. Die eerste Baptiste gemeente is tussen 1633 en 1638 gestig, met John Spilsbury as die leraar. Die Baptiste se leer aangaande die plaaslike gemeente en die kerkregering is baie nou verbind aan die van die Kongregasionalistiese kerk. In 1645 word 'n gewese Anglikaan, Hanserd Knollys, die herder van 'n “Particular Baptist” gemeente en William Kiffin, 'n ryk en suksesvolle sakeman, die van nog 'n ander gemeente. As gevolg van die invloed van Knollys en Kiffin word ene Benjamin Keach tot die Calvinistiese sienswyse oorgehaal. Keach was 'n “General Baptist” en die eerste leraar wat gesange as deel van aanbidding in die kerk ingevoer het. Hy was die tweede in 'n lang ry van leraars van die gemeente in Southwark tot by die bediening van Charles Haddon Spurgeon. Teen 1660 was daar reeds sowat een honderd een en dertig “Particular Baptist” en een honderd en vyftien “General Baptist” gemeentes. Groei het voortgeduur tot 1689 toe die Britse parlement die “Act of toleration” goedgekeur het. Hoewel hierdie wet nie volle godsdienstvryheid in Engeland ingebring het nie, het dit sake vir die non-konformiste baie makliker gemaak. Ontstellend egter was dat na die instelling van hierdie wet daar 'n vreemde ongeërgdheid die gemeentes binnegesluit het, wat selfs in gevalle tot traagheid gelei het. Die “General Baptists” het in sommige gevalle die unitarisme aangehang en die “Particular Baptists” is vir die eerste keer deur hiper Calvinisme gepla. Daar was 'n algemene neiging by die “General Baptists” om glad nie leerstellig ingestel te wees nie. In teenstelling hiermee was die “Particular Baptists” gerig op suiwer leer. Beide groepe het elkeen 'n eie geloofsbelydenis gepubliseer, waar vaagheid in die van die

“General Baptists” lei tot skeuring in 1697 toe sewe gemeentes van “Midland” weggebreek het. Reeds so vroeg as 1644 is die “Particular Baptists” se geloofsbelydenis gepubliseer. In 1646 is dit hersien en aan die parlement voorgelê. Hierdie belydenis bestaan uit twee en vyftig artikels en is Calvinisties in sy teologie. Die doop van gelowiges deur onderdompeling word duidelik geleer, en die nagmaal word beperk tot gedoopte gelowiges (Hulse 1973:17-19).

In die jaar 1677 na 'n samekoms van leraars en ouderlinge is 'n tweede en vollediger geloofsbelydenis gepubliseer. Dit is egter eers twaalf jaar later, in 1689 onderteken, daarom word dikwels daarna verwys as die “1689 Confession of Faith”. Reeds in 1677 het die opstellers verklaar dat hierdie belydenisskrif 'n verwerking van die “Westminister Confession of Faith” sowel as die “Savoy Declaration” is. Die doel sou wees:

“To convince all that we have no itch to clog religion with new words but do readily acquiesce in that form of sound words, which hath been in consent with the Holy Scriptures, used by others before us” (Hulse 1973:19).

Met die uitsondering van twee seksies wat handel oor kerkregering en die doop van gelowiges, toon hierdie belydenisskrif 'n baie groot ooreenkoms met die van Westminister. Die nagmaal was egter nie weer soos vroeër beperk tot gedoopte gelowiges nie. Meer as honderd kerke het hierdie belydenisskrif met sy twee en dertig artikels goedgekeur. Onder die afgevaardigdes wat die belydenisskrif onderteken het, was Knollys, Kiffin en Keach. (Hulse 1973:19).

In die jaar 1855 het Spurgeon gedurende sy tweede jaar in sy Londense bediening die “1689 Confession of Faith” herpubliseer. In die voorwoord verklaar hy:

“For between one hundred and fifty and two hundred years it have remained the definitive confession of faith of the Particular Baptist Churches of England and Wales”

Hy noem dit ook:

"The Ancient gospel of martyrs, confessors, reformers and saints" (Hulse 1973:19).

Hy noem dit :

"the truth of God, against which the gates of hell shall not prevail" (Baptist Confession of Faith of 1689 1975:10)

Robbertze (1994:60) wys daarop dat John Smyth homself in Amsterdam gedoop het en die Arminiaanse vleuel van die Baptiste kerk begin het met Thomas Helwys se terugkeer na London. Toe die "Particular Baptists" ook kort daarna teen ongeveer 1638 ontstaan het, het die Baptiste kerk in Engeland getallegewys 'n hoogtepunt bereik. Die kerk moes egter van meet af lidmate afstaan aan radikale groepe soos onder meer die kwakers. Nuwe lewe het egter vir die "Particular Baptists" gekom toe Andrew Fuller van Kettering 'n werk gepubliseer het genaamd, **The Gospel worthy of all acceptance**. Hy het in hierdie geskrif daarop gewys dat die ware Calvinisme se teologie in teenstelling met valse Calvinisme wat so algemeen in die 18de eeu was, in der waarheid 'n sendingteologie is. Hy het op daardie stadium die probleem verwoord wat baie leraars van die Baptiste kerk en ander evangeliese kerke gehad het, naamlik die dodelike gif van hiper Calvinisme wat die kerk in baie plekke verlam het. Hiper Calvinisme ontken dat daar 'n universele bevel aan die mens is om hom te bekeer en in Jesus Christus as sy Verlosser en Saligmaker te glo (Murray 1973:47).

Ook Charles Haddon Spurgeon sou later in 'n hewige stryd met die hiper Calvinisme gewikkel wees. Hy sou dikwels, soos so baie van sy geesgenote, teologies op twee fronte veg, naamlik teen die hiper Calvinisme aan die eenkant en die Arminianisme en later ook die liberale teologie aan die ander kant. Die latere verloop van die Baptiste kerk in Engeland het gelei tot unitariese neigings by die "General Baptists", en die ontstaan van die "Strict Baptists" wat net hulle eie mense by die nagmaaltafel toegelaat het (Robbertze 1994:61).

5. Die Baptiste kerk in Amerika

As 'n denominasie het die Baptiste kerk se stigting in Amerika kort na die stigting van die Metodiste kerk begin (Sheldon 1988:291). In Maart 1639, net onder twintig jaar nadat die pelgrimvaders van Plymouth weggeseil het, het 'n historiese diens in Amerika plaasgevind. Dit was in "Providence" wat nou bekend staan as "Rhode Island". Dertig immigrante families was hier woonagtig. Daar was 'n diens gewees waarin 'n sekere Ezekiel Hollyman sy predikant Roger Williams gedoop het waarop Williams, 'n Wallieser, wat georden was in die kerk van Engeland, Hollyman gedoop het saam met tien ander. Op hierdie wyse het die eerste Baptiste kerk op Amerikaanse grond tot stand gekom met twaalf lidmate (Hulse 1973:41).

Die Baptiste kerk se groei in Amerika was geweldig vinnig gewees deels as gevolg van die bevolkingsgroei maar ook deels as gevolg van herlewings- en 'n evangeliese ywer (Hulse 1973:41). Opleidingsentrums wat spesiaal opgerig is om predikante te onderrig het nou begin om Baptiste kerke van predikante te voorsien. Die "Maine Literary and Theological Institution" te Waterville wat uiteindelik sou ontwikkeling in die Colby Universiteit is in 1818 geopen. Twee jaar later is 'n soortgelyke instansie wat ontwikkel het in die Madison Universiteit opgerig te Hamilton, New York. Die derde teologiese seminarium van die denominasie was opgerig te Rochester, New York, in 1850 (Sheldon 1988:291-292).

Die meeste van die lidmate wat aan hierdie eerste Baptiste gemeentes behoort het was Engelse of Walliese Baptiste gewees (Dowley 1988:435).

Slawerny en die hele kwessie daarrondom het 'n verdeling tussen die Baptiste gebring rondom 1845. Die meeste lidmate het aan gemeentes in die suidelike state behoort waar die Baptiste 'n baie groot deel van die blanke en gekleurde

bevolking uitgemaak het. Sedert die burgeroorlog het baie van die gekleurde Baptiste in verhouding getree met assosiasies in die noorde of voer 'n onafhanklike bestaan van die suidelike assosiasies (Sheldon 1988:292).

In die jaar 1905 het Baptiste van oral oor die wêreld in London in Engeland bymekaar gekom en die "Baptist World Alliance" gestig. Tydens hierdie geleentheid het die Baptiste prediker J D Freeman onder andere gesê:

"What distinguishes Baptists as a family is our acute and vivid consciousness of the authority of Jesus Christ and of His direct, personal, and undelegated authority." (Parnell 1991:7).

Parnell (1991:7) sê dan ook voorts:

"That is the first Baptist principle. It is basic. It is timeless. We seek His Kingdom on earth, not man's."

Burgess en McGee (1992:48) sê dat die "Southern Baptists Convention" protestantisme se grootste denominasie in die Verenigde State is.

Een van die grootste seuns van die "Southern Baptist Convention" is ongetwyfeld Billy Graham. Graham het in 'n wêreldwye bediening vir meer as vyftig jaar die evangelie aan meer mense verkondig as enige iemand anders in die geskiedenis. Sy bediening was effektief in elke staat van die Verenigde State van Amerika en in meer as vyf en sestig lande oor die wêreld. Deur middel van televisie, die radio, die gedrukte media en films het honderde miljoene reg oor die wêreld Graham se boodskap van geloof in Jesus Christus gehoor. Billy Graham word allerweë bestempel as die grootste evangelis sedert D L. Moody. Hy word erken as 'n Christen staatsman. Hy kom tot bekering op die ouderdom van sestien jaar gedurende 'n veldtog in Charlotte wat gelei was deur 'n evangelis Mordecai Ham in die somer van 1935, hy word in 1940 deur die "Southern Baptist Convention" georden as predikant en hy het aan die "Florida Bible Institute" studeer wat nou die "Trinity College" genoem word. Hy het

verdere studies in 1943 voltooi in "Wheaton College". Hy was vir twee jaar die pastor van 'n klein Baptiste kerk in die buitewyke van Chicago. Dit was gedurende hierdie tyd dat 'n professor, Torey Johnson, by die "Northern Baptist Seminary", hierdie jong prediker genooi het om sy Sondagaand radioprogram "Songs in the night" by hom oor te neem. In 1945 het Johnson "Youth for Christ" begin met 'n klem op Saterdagavond byeenkomste en het Billy Graham aangestel as sy voltydse evangelis (Christianity Today Februarie, Maart 1999:17)

Wellman (1996:206) skets hoedat in Maart 1995 Billy Graham se boodskappe van dertig minute elk wat oor drie aande gepreek is in eenhonderd en sestien tale vertaal is en op drieduisend plekke regoor die wêreld vertoon is met 'n totaal van tien miljoen luisteraars. Die video sou later op nog baie ander plekke vertoon word.

6. Interpretasie en beoordeling

Die Baptiste kerk is tans een van die grootste enkele Protestantse denominasies in die wêreld. Die ontstaan van die Baptiste kerk op Britse bodem het uitgebrei en veral in Amerika tot 'n magtige denominasie ontwikkel. Waar daar eers geglo is dat daar geen direkte band tussen die vroeëre Anabaptiste beweging en die moderne Baptiste is nie het Dr. Hudson-Reed tog baie duidelik aangetoon dat daar 'n band tussen die "Particular Baptists" en die Anabaptiste bestaan. Vroeër is navorsing slegs toegespits op die band tussen die "General Baptists" en die Anabaptiste en omdat so 'n band nie gevind kon word nie is daar algemeen aanvaar dat daar nie so 'n band bestaan nie. Die "Particular Baptists" met beroemde name in sy geledere soos John Bunyan, Charles Haddon Spurgeon en William Carey is dan ook die kanaal waardeur die Baptiste kerk na Suid Afrika toe gekom het.

HOOFSTUK 4

DIE BAPTISTE KERK IN SUID AFRIKA

1. Die Britse setlaars

Engeland van die 19de eeu was besig om te herstel van die twintig jaar oorlog teen Napoleon en deel van hierdie herstelproses was die terugkeer van soldate en die gepaardgaande absorbering in die ekonomiese bestel van die land. Hierdie proses was moeiliker gemaak deur die industriële revolusie wat tot gevolg gehad het dat daar 'n groot aantal ambagsmanne was. Nege duisend mense het aansoek gedoen om te emigreer na die Kaap die Goeie Hoop. Hudson-Reed (1970:1) gee dan ook vier redes aan waarom dit die situasie was.

i Eerstens sê hy dat die industriële revolusie die dramatiese groei van stede tot gevolg gehad het wat veroorsaak het dat sosiale probleme heeltemal buite beheer geraak het. Slumgebiede het ontstaan en daar was 'n bevolkingsontploffing op hierdie stadium en duisende van die mense wat in die sogenaamde werkswinkel van Europa gebly het was werkloos.

ii Sowat drieduisend soldate moes geabsorbeer word in die siviele lewe wat alreeds gevaarlik oorbevolk in die stede was en onaantreklik in die platteland as gevolg van lae besoldiging vir landbou arbeid. Swak weersomstandighede het dan ook veroorsaak dat die landbou in die algemeen in 'n swak toestand was.

iii So 'n situasie het genoodsaak dat daar 'n sterk regering moes wees. Die Tory regering wat op daardie stadium regeer het was dit nie en al wat hulle kon doen was om die onrus wat op daardie stadium byna tot opstand gelei het te onderdruk.

iv Daar was in die 19de eeu 'n baie sterk evangelistiese gees wat aan hierdie immigrasie 'n groot goddelike doel sou gee naamlik die bekering van die heidene. Die werklike motivering van die regering met die 1820 setlaars was egter as gevolg van die grensoorloë met die swart bevolking in Suid Afrika (Hudson-Reed 1970:2).

Binne ses maande na die einde van die oorlog het een en twintig immigrante skepe met sowat vier duisend Britse setlaars Brittanje verlaat vir 'n nuwe lewe in Suid Afrika. Die omstandighede waaronder hulle geïmmigreer het word beskryf in 'n omsendbrief van die koloniale kantoor wat gedateer is in die jaar 1819 en kan soos volg opgesom word:

Die setlaars het hulle eie deposito betaal en 'n eie leier gekies wat direk met die Britse regering onderhandel het. Dit het ook gebeur dat 'n selfaangestelde leier die hele deposito betaal het en op so 'n manier het hy as't ware die eienaar van 'n hele groep mense geword wat dan vir 'n bepaalde tyd aan hom onderdanig moes wees. Daarbenewens was daar ook diegene wat geheel en al op hulle eie onkoste gekom het. William Shaw het dan ook die Sephton party beskryf as 'n groep wat geheel en al hulle eie deposito-geld betaal het en elke man het 'n aanspraak op 'n land of 'n grondgebied in eie reg gehad terwyl die hoof van die groep 'n ene Sephton deur hulle gekies is as hulle verteenwoordiger om met die Britse regering te onderhandel in alle aangeleenthede wat hulle belange as geheel sou raak. Hy sê dan ook dat die regering na Algoabaai voorrade van landbou implemente gestuur het wat vir 'n gedeelte van die deposito deur die setlaars aangekoop kon word. Verder is Hollandse boere van verskeie dele van die Kolonie ook gevra om te help om die setlaars na die verskillende punte te neem waar hulle heen moes gaan. Rantsoene moes vir die setlaars voorsien word op 'n vasgestelde skaal totdat dit prakties vir hulle sou wees om hulle eie oeste te produseer. Sowat een derde van die deposito's is op die ou einde deur die regering vir hierdie doel teruggehou. Elke setlaar het nou 'n vrye passaat

gehad, het 'n honderd akker grond gekry en implemente en ander noodsaaklikhede teen kosprys. Wat die geestelike sy van die setlaars aanbetref skryf Shaw soos volg:

"One hundred families in one combined settlement were at liberty to choose a minister of their preferment re denomination. If approved, an annual payment by the Colonial treasury would be available. A number of Wesleyan families chiefly resident in London resolved to avail themselves of this opportunity to emigrate to South Africa. They were joined by some Episcopalians, Baptists, and others and thus made up rather more than the required number of one hundred men exclusive of their wives and families. I offered and the missionary committee resolved to send me forth as one of their duly accredited missionaries but in the special capacity of Chaplain or minister to this party of British settlers about to sail to Southern Africa." (Hudson-Reed 1970:5)

Hierdie aksie het feitlik 'n godsdienstige verdraagsaamheid aan die Kaap gebring want tot op daardie stadium het die Britse regering probeer om die Hollandse inwoners te paai deur geen predikante toe te laat om te bedien wat nie deur die N G Kerk goedgekeur was nie. Die koms van die Britse setlaars sou dus werklik die pad oopmaak, ook vir die bediening van ander kerke as net die gevestigde kerk tot op daardie stadium (Hudson-Reed 1970:5).

Evans (1933:4) beweer egter dat soveel as negentig duisend aansoeke vir emigrasie gedoen was waarvan net tussen drie en vier duisend gekeur was.

Die Aurora en die Brilliant het vanaf Gravesand op die 15de Februarie 1820 vertrek en kom presies drie maande later op Maandag die 15de Mei 1820 in Algoabaai aan. Aan boord die Brilliant het daar onmin ontstaan tussen 'n Wesleyaanse leke prediker en 'n dogmatiese Anabaptiste dokter. Albei hierdie mans is egter dood, die een nog op see net voor die aankoms aan Algoabaai en die ander een kort daarna. Die onmin het egter 'n gelukkige einde gehad toe respektiewelik seun en dogter van die twee getroud is en gelukkig gelewe het daarna (Hudson-Reed 1970:7).

Daar was een en twintig Baptiste onder hierdie setlaars insluitende die kinders. Hulle was ingesluit in die drie groepe. Die volgende name van die volwassenes is in die Erith's groep: William en Elizabeth Miller, William Miller se broer John, William Shepherd, James en Anne Temmlet. Sephton se groep: Richard en Sara Pryer. Die Smith groep: Samuel en Margaret Duxbury (Evans 1933:4).

Na hulle aankoms in Algoabaai het die Baptiste van die Erith en Sephton groepe saam met die Wesleyaners 'n groep gevorm wat in die distrik van Rietfontein sowat nege myl wes van die Kowierivier af sou woon maar daar is uitgevind dat dit die verkeerde plek was en hulle is geneem na Salem naby Grahamstown. Die Smith groep wat hoofsaaklik uit Wesleyaners bestaan het, het 'n nedersetting begin aan die ooste kant van die Kowierivier. Om te kwalifiseer vir regeringshulp vir 'n salaris vir 'n predikant was daar 'n sekere aantal families nodig. Om hierdie spesifieke getal te bereik het die Baptiste families saam met die Wesleyaners gespan en daarom kon die Rev. William Shaw aldus ondersteun word (Evans 1933:5).

Die eerste daad van aanbidding van die Rietfontein Baptiste was 'n dankseggingsdiens wat gehou is om dankie te sê vir hulle veilige aankoms en dit is onder 'n Mimosa boom voor William Miller se tent gehou. Baie jare later sou hout van hierdie boom gebruik word vir die ampstaf wat as 'n simbool van die amp van die president van die Baptiste Unie-vergadering gebruik word. 'n Ene William Shepherd was die leier van die Baptiste gedurende die vaart gewees en hy het 'n setlaarshut opgerig wat die eerste plek van aanbidding geword het. 'n Kerk was gevorm en William Miller was gekies as die eerste pastor (Evans 1933:5).

William Miller word dan ook algemeen aanvaar as die grondlegger van die Baptiste kerk in Suid Afrika en hy was ook die pastor van hierdie klein gemeente eers te Salem en daarna in Grahamstown. Hy was 'n ernstige man, 'n

skryfwerker van ambag met baie sterk oortuigings. Sy teologie was sterk Calvinisties gewees. Dit was vir hom baie moeilik om verdraagsaam te wees teenoor die wat van hom verskil het en dit het onafwendbaar gelei tot onmin in die kerk en het eventueel gelei daartoe dat sy werk opgeskort is. In 1831 het hy Grahamstown verlaat en het in die plattelandse nedersetting van Kariega sowat vyftien myl daarvandaan gaan bly. Hier was 'n ander Baptiste gemeente gevorm wat as't ware 'n buitewerk van die kerk in Grahamstown geword het (Cross 1986:25-26).

Gedurende hierdie tyd was daar 'n ander Baptis wat aktief besig was om te getuig. Die Rev. Samuel Duxbury het saam met die Smith groep gekom en het aan die oostekant van die Kowierivier gaan woon. Hy het aan die begin nie sy bedieningsroeping uitgelewe nie, maar spoedig nadat die groep heeltemal gevestig was in hulle gebied het hy begin om te bedien. In die **Lower Albany Chronicle I** wat van 1806 tot 1825 verskyn het, het 'n E Morse Jones verwys na Rev. Samuel Duxbury wat, volgens 'n brief van sy kleinseun geadresseer aan Mnr. Batts, dienste gehou het in Port Francis soos wat Port Alfred voor 1860 genoem was. Morse Jones maak melding van die feit dat Edward Ford leier van 'n party so vroeg as 1822 Baptiste dienste gehou het in sy huis. Die **Chronicle** het verder berig dat beide die Rev. Samuel Duxbury en die Rev. George Baker van die "London Missionary Society" gereis het na Grahamstown vir die herdenkingsdienste van die Baptiste kerk daar. Die **Chronicle** het berig dat teen die 22ste November 1825 Duxbury getrek het na Grahamstown waar, volgens sy kleinseun, hy sy kerkwerk voortgesit het, waarskynlik in samewerking met Miller. Die brief van sy kleinseun aan Batts sê dat nadat hy in die Baptiste bediening gestaan het in Grahamstown tot 1830 het hy saam met sy vrou na Amerika gegaan waar hy in die "Haverstraw Baptist Church" in New York gaan bedien het (Hudson-Reed 1970:20).

Met Miller uit die bediening uit en Duxbury Amerika toe was die kerkie in

Grahamstown nou sonder 'n predikant gewees. Die "Baptist Missionary Society" is genader deur middel van 'n skrywe aan Rev. John Dyer, die sekretaris, en dit het gelei tot die koms van die eerste van 'n hele reeks van opeenvolgende predikante wat deur die Baptiste in Engeland na Suid Afrika gestuur is. Die Rev. William Davies, die pastor van die "Makeroad Church" in Portsmouth het nou na Suid Afrika gekom. Die fassinerende storie van sy koms en die traumatiese gebeure voor sy aankoms in 1832 word deur hom beskrywe in 'n boekie **The romance of the early years of the Baptist Churches of South Africa**. Davies en sy vrou was met die skip "The Eclipse" op pad na Suid Afrika toe maar dit het gestrand. Davies beskryf die gebeure as volg:

"All was confusion. Children were crying, women screaming. Acting on the steward's advice, Mrs Davies had remained alone in her cabin, but, when the ship struck the second time, she was on her way upstairs. The shock felled her, the lights went out, there was total darkness. Mr. Davies was standing on the quarter back, hatless, coatless and shoeless, carrying Willie. A tremendous wave broke over him and washed him amongst spars, casks, boxes and other lumber. Mercifully however I was not washed overboard, but O! my son! My only son was carried away from my arms and perished in the waves"(Evans 1933:9).

Mev. Davies het op die eiland Palma nou ook geboorte aan 'n tweeling gegee maar een van die twee het op die eiland gesterf. Hulle was geforseer om terug te keer na Engeland en was sterk geadviseer om daar te bly maar beide het gevoel dat hulle weer die tog na Suid Afrika moes aanpak. Hulle het veilig hier aangekom en die klein kerkie in Grahamstown heropen op die 18de November 1832. Rev. Davies het die boodskap in die middag gebring (Hudson-Reed 1970:21).

In Mei 1838 net sewe maande na sy vrou sterf Davies en word in Grahamstown begrawe. Hy was slegs ses en dertig jaar oud gewees (Hudson-Reed 1970:32).

Die volgende predikante bedien die Grahamstown Baptist Church tot 1879. Rev. William Miller 1820 - 1832, Samuel Duxbury saam met Miller tot 1830, William

Davies 1832 - 1837, G Aveline 1839 - 1843, Alexander Hey 1844 - 1849, Boulton 1850 - 1860, R H Brotherton 1860 - 1871, Henry M Foote 1872 - 1876, G W Cross 1877 - 1879 (Hudson-Reed 1970:33).

Die huidige kerk in Bathurst Street in Grahamstown word beskryf as die moederkerk en Grahamstown was die hoofstad van die setlaars en die middelpunt van hulle ekonomiese, politieke en geestelike ontwikkeling. Die "Baptist Missionary Society" het vir Rev. G Aveline gestuur. Hy was teenwoordig tydens die lê van die hoeksteen van die nuwe gebou in 1840. Aveline was klaarblyklik 'n man met baie vermoëns en onder hom het die Baptiste 'n skool begin in 1842. Ongelukkig egter het hy 'n morele val gehad waarop hy skuldig gepleit het en hy is vir twee jaar Robbeneiland toe gestuur en daarna vir goed verban. Hy is opgevolg deur Rev. Alexander Hay wat sy eerste preek gepreek het op die 1ste Julie 1844 en op die 13de Februarie 1871 sy bediening afgesluit het. Hay was egter baie evangelies gesind gewees en die gemeente wat 'n streng Calvinistiese dieet gevoer was se ouer lede veral het nie genoeg mee geneem met sy evangeliese ywer nie. Vir 'n tweede keer sou Calvinisme die oorsaak wees waarom 'n Baptiste kerk skeur maar baie van sy gemeentelide het hom gevolg op die 8ste Julie 1849 nadat hy deur die kerk gesê was dat hy nie langer benodig was nie. 'n Nuwe Baptiste gemeente is hier gestig (Hudson-Reed 1970:34).

2. Die Duitse setlaars

Op die instigasië van Sir George Grey kom in 1858 en 1859 Duitse immigrante in Suid Afrika aan. Die rede daarvoor was presies dieselfde as vir die 1820 setlaars naamlik om 'n buffer te vorm teen die aanslag van die swart stamme in die Oos-Kaap en om 'n getalle-ewewig tussen swart en wit te bewerkstellig. Sir George Grey wou graag vierduisend immigrante gehad het maar die Koloniale regering het slegs eenduisend seshonderd toegelaat hoewel meer tog later gekom het. Na 'n tog waarin eenhonderd sewe en twintig mense hulle lewens verloor het onder baie beknoppte omstandighede en met baie min rantsoene kom die immigrante in Oos-Londen aan en word hulle na die aangewese terrein geneem in Duitse gemeenskappe in Britse Kaffraria (Hudson-Reed 1970:51).

Tussen die tweeduisend een honderd vyf en veertig immigrante wat eventueel na Suid Afrika gekom het was daar vyf Baptiste gewees. Die eer kom 'n ene Carsten Langhein toe as die stigter van die Duitse Baptiste kerke in Suid Afrika. Hy het bekeernd geraak deur 'n traktaatjie wat in Hamburg vir hom gegee is en het al daar onder die oortuiging van die doop van gelowiges gekom en het aangesluit by die beweging onder Johan Oncken wat op daardie stadium net besig was om momentum op te tel. Die roeping vir elke lid om 'n sendeling te wees, was soveel deel van die beweging wat deur Duitsland op daardie stadium gespoel het, dat dit ook vir Langhein beïnvloed het. Hy het sy mede-immigrante aan boord van die skip met die naam van die Larochelle vir aanbidding byeen geroep en om die evangelie te hoor. Alhoewel daar geen getuienis is van mense wat op die skip die Here leer ken het nie, is daar tog baie wat getuig het van die vuur en ywer waarmee hy gepreek het. Langhein het homself in Frankfort gaan vestig en op die 15de April 1861 is daar 'n vergadering op Frankfort gehou waar 'n kerk gestig is waarvan Langhein as ouderling gekies is. Die Rev. Alexander Hay het van Grahamstown af gereis na Frankfort om vir Carsten Langhein te orden in die bediening. Die werk het gegroei en teen 1868 was daar sowat

driehonderd lede gewees maar Langhein was swak toegerus as gevolg van 'n gebrek aan voldoende opleiding vir die taak (Hudson-Reed 1970:51).

Briewe is aan Johan Oncken geskryf wat nou allerweë as die hoof van die Baptiste beweging in Duitsland bestempel was, om 'n jong predikant te stuur om Langhein te help. Oncken het laat weet dat die tipe man wat hulle klaarblyklik gesoek het, nie op appelbome groei nie en word ook nie deur 'n bakker geproduseer soos brode nie, nietemin het hy eventueel vir hulle 'n man aanbeveel met die naam van Karel Hugo Gutsche. Hy was opgelei as 'n apteker, hy was Oncken se assistent in Hamburg vir bykans twee jaar gewees en daar is hy ook opgelei as prediker en in kerkadministrasie. Hy kom met die skip Celt in Oktober 1867 in Suid Afrika aan. Die kerk van gedoopte gelowiges in Brits Kaffraria word nou amptelik gestig met twee honderd drie en tagtig lede en sluit die gebiede van Braunschweig, Panmure, Frankfort, Breidbach en Hannover in. Die eerste Sondag wat hy in Frankfort preek het Gutsche 'n Hollandse boer naamlik Jakobus Odendaal van Witkop naby Burgersdorp gedoop. Odendaal is as ouderling georden in 1870 en hy was die stigter van die Afrikaanse Baptiste kerk in Suid Afrika. Gutsche het al die verskillende punte gereeld besoek. Daar word van hom gesê dat hy nooit 'n kerkgebou geopen het wat nie vry van skuld was nie. Toe hy in Suid Afrika aangekom het, het slegs Frankfort 'n gebou gehad. Binne 'n baie kort tydjie is 'n hele klomp kerkgeboue voltooi en deur hom geopen. Op die 14de Junie 1874 het R Reimer sy bediening as die tweede pastor begin. Hy het egter na Amerika teruggekeer op die 2de Mei 1901. In 1878 is die kerk ingedeel in twee gemeentes: Berlin met een honderd nege en twintig lede en King Williamstown met een honderd en negentig lede. In 1874 word Carl Pape georden as 'n evangelis vir sendingwerk. Hudson-Reed (1970:54) beskryf dan ook hoedat Pape 'n gesig gehad het van 'n bantoe hut wat in die rondte gedraai het op die golwe en stadig besig was om te sink terwyl party swart manne hulle hande uitgehou het en na hom geroep het om hulle te red. Selfs toe hy naderhand in 1879 moes bedank as sendeling as

gevolg van 'n groeiende familie het hy volhard om 'n baie aktiewe rol in sendingwerk te speel. Pape sterf in 1911 maar voor daardie tyd is die “South African Baptist Missionary Society” in 1892 gestig (Hudson-Reed 1970:54).

3. Die stigting van die Baptiste Unie

Die Baptiste Unie van Suid Afrika is op die 11de Julie 1877 in die konsistorie van die moederkerk in Bathurst Street, Grahamstown gestig. Teenwoordig was die Revs. H Gutsche, R H Brotherton, B Stokes, W Hamilton, G W Cross, die diakens en die bestuurskomitee van die Grahamstown Baptist Church. Teen die tyd van die vorming van die Baptiste Unie was daar drie Engelssprekende Baptiste kerke in die Kaap gewees, een in Grahamstown met 'n buitepos in Kariega, een in Port Elizabeth en een in Alice. Daar was ook twee Duitse kerke in Brits Kaffraria, een in King Williamstown en een in Berlin (Hudson-Reed 1970:55). In Julie 1877 het die predikante van al hierdie kerke behalwe die van Berlin in Grahamstown byeengekom om die nuwe pastor wat pas gearriveer het te verwelkom. Na die verwelkomingsdiens het Thomas King voorgestel dat die geleentheid gebruik moes word om die Baptiste Unie van Suid Afrika te stig. Dit het na 'n baie gewaagde stap geklink vir so 'n klein byeenkoms maar hulle het voor hulle gehad die woorde van William Carey wat allerweë bestempel word as die stigter van moderne sendingwerk: *"Attempt great things for God, expect great things from God."* (Hudson-Reed 1970:56). Hierdie groepie mense het egter hierdie stap geneem en 'n saadjie geplant wat sou ontkiem tot in die Baptiste Unie van Suid Afrika soos hy vandag bekend staan. Hudson-Reed (1970:56) beskryf dan ook die doelstellings van die Baptiste Unie as volg.

- i Om die mense te bereik wat dieselfde geloof en geloofspraktyke deel wat op die oomblik geïsoleerd die dorpe en nedersettings van ons groot land bewoon.
- ii Om 'n getuienis te lewer vir waarheid en veral as gevolg van die feit dat die evangelie aan hulle toevertrou is.
- iii Om met ander in die saak van die koninkryk van die hemel saam te werk.

Die stryd om godsdienst vry te maak van die beheer van die staat en van staatsbeheer is na twintig jaar onder die leiding van Saul Solomon in die Kaapse parlement gewen. Die reg wat so gewen was moes bewaar word en daar was ook die voorreg om die land te evangeliseer in samewerking met hulle wat ook evangelies gesind was.

'n Organisatoriese eenheid tussen die samewerkende kerke was nie deur die stigtingsdaad gevisualiseer nie. Die predikante teenwoordig het donasies gemaak wat sowat £20 beloop het en met die eerste bydrae het hulle in die geloof uitgestap en 'n jong man aangestel naamlik Rev. B E Kelly. Hy was opgelei vir die bediening en is aangestel as aanvullende pastor. Die eerste werk wat onderneem was, was die in die buitestase Kariega en ook by die hawe van die Kowie wat genoem was Port Alfred. Binne 'n kort periode was kerke gestig wat tot vandag nog deel van die Baptiste Unie van Suid Afrika is. Die Rev. D Stokes stuur op die 31ste Julie 1877 'n brief aan al die lede van die Baptiste denominasie om hulle in te lig oor die vorming van die Baptiste Unie en om hulle ondersteuning te vra. In die brief het Stokes dit baie duidelik gemaak dat:

"We have no wish to enter districts, to the injury of other Christian Churches: but we are willing to assist our own members anywhere, to obtain a church according to their own order and belief, and to help to maintain them until they are strong enough to do without our aid" (Hudson-Reed 1970:57-58).

Die kerk het spoedig uitgebrei na die ander groot stede in Suid Afrika. Mnr. C Henkey van King Williamstown was baie beïndruk met die voorbeeld van die lewe van pastor H Gutsche. Onder sy leiding het 'n vergadering gedurende November 1857 in die "Temperence Hall" in Longstraat plaasgevind. Na gebed het hulle pastor W Stokes van Port Elizabeth gevra om hulle by te staan. Hierdie klein groepie het nou 'n beroep gedoen op C H Spurgeon die president van die "Pastors College" in London om hulle te ondersteun. Spurgeon het 'n ene William Hamilton vir hulle aanbeveel. Hy het in November 1876 in Kaapstad aangekom en die eerste diens is in die "Temperence Hall" op Sondag die 12de

November gehou met sestig persone teenwoordig. Die gemeente het spoedig tot negentig in 'n aanddiens gegroei. Die kerk is gekonstitueer op die 29ste November 1876 (Hudson-Reed 1970:48).

In die jaar 1878 is Hamilton na Engeland om fondse in te samel en is Spurgeon weer genader, hierdie keer om 'n plaasvervanger te stuur. Spurgeon het vir H J Batts gestuur, wat 'n groot rol in die Baptiste kerk in Suid Afrika sou speel. Batts het 'n lewenslange ere president van die Baptiste Unie geword en ook die eerste persoon wat die geskiedenis van die Baptiste kerke in Suid Afrika probeer boekstaaf het (de Wit 1996:66-67). Phillpot (1970:2) sê dan ook dat:

"The Rev. C H Spurgeon and his college contributed magnificently to the beginnings of our Baptist cause in South Africa by sending men of the finest calibre, in some cases also providing the passage money."

Later sou Spurgeon ook vir Ernst Baker na Suid Afrika stuur wat in sy kollege studeer het. Baker het na 'n bediening in Wynberg die pastor geword in 1893 van die "Wale Street Baptist Church" in Kaapstad (Phillpot 1970:6). Jan Hofmeyr, latere Adjunk Premier van Suid Afrika sou saam met sy ma in hierdie gemeente aanbid. Paton (1971:4) sê dan ook:

"It was the Rev. Ernest Baker the minister of the Baptist Church in Wale Street, who came forward to offer help. He was a stern moralist and an inflexible fundamentalist, believing that the Bible was literally the word of God. He was also a man of big and generous heart, and his action turned Deborah into a devoted admirer; she became a regular worshipper at the Wale Street Baptist Church, and she took the small boy with her."

Ook in Durban in Natal is daar op die 12de Januarie 1864 besluit om 'n Baptiste werk te begin. Die eerste pastor was Isaac Cowley en die eerste diens is op die 3de April 1864 gehou. In 1872 is 'n standplaas gekoop op die oostelike punt van Weststraat. Pastor Cowley het saam met sy gemeente die eerste Baptiste kerk in Natal gebou. Hier was die moederkerk gevestig wat later jare geboorte aan 'n hele paar ander kerke sou gee (Hudson-Reed 1970:45-46).

Ook in Port Elizabeth word in 1858 'n eie kerkgebou gebou wat die moederkerk sou word vir baie ander kerke in Port Elizabeth. Dit was die 'Queen Street Baptist Church' (Hudson-Reed 1970:39-40).

Charles Spurgeon was ook grootliks betrokke om 'n Baptiste kerk in die destydse Britse Kolonie van Natal, Pietermaritzburg, in 1884 te vestig. Die eerste pastor van hierdie kerk was Henry T Peach, wat van 1877 tot 1879 'n student van Spurgeon se "Pastors College" was. Nadat hy die kollege verlaat het, het hy eers 'n kerk in Rugby, Engeland bedien en daarna na Suid Afrika gekom. Uit korrespondensie tussen Spurgeon en Peach het dit duidelik geblyk dat Spurgeon aktief by Peach se aanstelling betrokke was (Poorter, s.a.:17).

Die Baptiste Unie van Suid Afrika het ook 'n baie noue verbintenis met die eiland St. Helena. Sommige van die predikante op die eiland was van Suid Afrika gewees van wie die Rev. Thomas Eiken, wat sekretaris van die Baptiste Unie was van 1919 tot 1935, die bekendste is. Die eerste Baptiste predikant op St. Helena het van die Kaap gekom. Nie net alleen die Engelssprekende Baptiste het 'n noue verbintenis met die eiland gehad nie. Sowat vyf duisend boeregevangenes was gedurende die Anglo Boereoorlog op die eiland in gevangeneskap. Daar was Baptiste onder hulle en sommige het van hulle mede prisoniers van die waarheid van die doop van gelowiges oortuig en by hulle terugkeer na die Unie van Suid Afrika het hulle, hulle geloof in die openbaar bely deur hulleself te laat doop. Dit was ook so dat die N G kapelaan wat vir hierdie gevangenes gepreek het gereeld in die Baptiste kapel vir die Baptiste kom preek het. 'n Ander verbintenis is ook dat die Boere wat op die eiland gesterf het gedurende hulle gevangeneskap begrawe is in die Baptiste kerk se begraafplaas waarin een honderd sewe en veertig van die Boere begrawe lê. Die begraafplaas behoort tans nog aan die Baptiste kerk (Edmunds 1957:7).

4. Die “Baptist College”

In die vroeë jare van die Baptiste werk in Suid Afrika was die enkele gemeentes bedien deur manne wat hulle teologiese opleiding oorsee ontvang het. Toe die Baptiste Unie in 1877 tot stand gekom het was die meeste van die pastors in die Engelssprekende kerke mans gewees wat deur Gratton Guinness en Charles Haddon Spurgeon uitgestuur is. Gedurende die volgende twee dekades was dokter James Spurgeon ook iemand gewees wat manne voorsien het om die pastoraat in Suid Afrika te bedien. Dit het ook gebeur in die jare wat gevolg het dat 'n aantal predikante van ander denominasies oorgekom het na die Baptiste kerk. Duitssprekende gemeentes het hulle pastors uit Duitsland beroep, 'n praktyk wat voortgeduur het tot met die Tweede Wêreldoorlog (Jonsson 1980:3).

In 1926 het Ernest Baker 'n Bybelskool begin met drie studente wat in sy huis bymekaar gekom het. Ernest Baker self was die prinsipaal en Mev. Baker en Rev. Charles Garret was dosente gewees. In 1928 was Baker prinsipaal sowel as president van die Baptiste Unie en hy het die eerste twee studente in die bedienings van die Afrikaanse Baptiste kerk bevestig (Philpott 1970:16).

Die opening van die “Baptist Theological College of Southern Africa” het plaasgevind in die “Rosebank Union Church” in Johannesburg op Vrydag die 9de Maart 1951 onder die voorsitterskap van Dr. C M Doke wat ook aangestel was as die waarnemende prinsipaal. Die lesings van die kollege was gelewer op die terrein van die “Rosebank Union Church”. Nege studente het ingeskryf, sewe vir die bedieningskursus en twee vir die sendingkursus (Jonsson 1980:15).

Dr. C M Doke was op daardie stadium 'n professor aan die Universiteit van die Witwatersrand. Terwyl hy waargeneem het as prinsipaal is pogings aangewend om 'n voltydse prinsipaal te beroep. 'n Rev. A J Barnard van Birmingham, Engeland was beroep en hy het die beroep aangeneem. Op die 14de Februarie

1952 word hy bevestig as die eerste voltydse prinsipaal van die kollege in die "Central Baptist Church" in Johannesburg. Dr. C M Doke was die voorsitter van die raad van die kollege. 'n Huis in Wellington Road, Parktown, Johannesburg is aangeskaf as woning vir die prinsipaal. Die buitegeboue was gebruik vir lesings. Die kollege het die tweede jaar van sy bestaan binnegegaan met vyftien studente van wie een 'n gekleurde student was (Jonsson 1980:16).

In 1953 het Rev. E Bentley-Edwards, wat 'n dryfkrag in die stigting van die kollege was, berig dat die kollege besig was om te groei met vyf en twintig voltydse studente. Die groot aantal studente het veroorsaak dat daar 'n behoefte was aan akkommodasie vir die studente. 'n Nuwe gebou word dus opgerig en op die 20ste Februarie 1954 lê Dr. J C Stern die president van die Baptiste Unie die hoeksteen. Die nuwe blok geboue op dieselfde terrein was skaars voltooi of Rev. A J Barnard word as prinsipaal afgedank. Hierdie aksie het veroorsaak dat die kollege vir die laaste termyn in 1954 gesluit was en die vyf senior studente wat moes gradueer was deur 'n raad geëksamineer in 'n mondelinge eksamen. Dr. Doke is nou aangestel as die prinsipaal en is bevestig in 1955. In 1956 word Dr. J C Stern as prinsipaal aangestel. Onder die leierskap van Dr. Stern:

"Attempts were made to set an academic standard comparable to any similar institution, blended with the simple spiritual zeal which should be the mark of every servant of God" (Jonsson 1980:17).

In Junie 1959 bedank Dr. Stern as prinsipaal. In 1960 word die Rev. A S Gilfillan in sy plek aangestel.

Die Rev. A S Gilfillan neem in 1966 'n beroep aan na die Trinity Baptist Church in Port Elizabeth. In Januarie 1967 word Dr. Johnson as prinsipaal aangestel.

Dr. Johnson word egter vanaf April 1972 'n dosent aan die Universiteit van die Witwatersrand. Hy word opgevolg vanaf Januarie 1973 deur die Rev. later Dr. J S Wiid. 'n Uitbreidingswerk van die kollege word in Kaapstad opgerig en Dr. C W Parnell word in 1973 die prinsipaal van die kollege. Rev. J S Wiid bedank

in 1975 en word opgevolg deur die Rev. R G Mathie. Dr. D Morcom volg Rex Mathie op en 'n nuwe gebou word nou in Randburg bekom in die plek van die ou Queen Street 13 in Parktown. Laasgenoemde is aangekoop in die plek van Wellington Road 20 wat deur die munisipaliteit gesloop was om plek te maak vir die bou van 'n pad (Jonsson 1980:19).

5. Interpretasie en beoordeling

Die Baptiste kerk het na Suid Afrika gekom as direkte uitvloeisel van die koms van die Britse setlaars van 1820 en daarna ook as gevolg van Duitse setlaars wat die kerk verder versterk het. Alhoewel die Duitse element van die Baptiste kerk lank afsonderlik voortbestaan het en ook onder Afrikaanssprekendes gewerk het, het die Duitse gedeelte later heeltemal in die Engelse stroom opgegaan.

Die Baptiste kerk is vandag in Suid Afrika 'n baie sterk en gevestigde denominasie. Volgens die sensus syfers van 1996 het die Baptiste Unie 299 900 lidmate in Suid Afrika en daarby is nog 139 781 wat as ander Baptiste kerke aangegee word. 'n Totaal van 439 681 mense beskou hulleself dus as Baptiste in Suid Afrika. Hierdie getal word in perspektief geplaas wanneer in ag geneem word dat die Gereformeerde Kerke in Suid Afrika 188 792 lidmate het en die Nederduitsch Hervormde Kerk 173 021.

Ook op die politieke terrein het die Baptiste kerk 'n kwota leiers opgelewer. In die ou Kaapse regering was daar Sir Gordon Sprigg wat eerste minister van die Kaapkolonie was en dan was daar ook mense soos Jan Hofmeyr wat Adjunk Premier van die Unie van Suid Afrika onder Genl. J C Smuts was. In die meer resente tyd is daar Mnr. Gerhard Morkel wat die Premier van die Weskaap is, Mnr. Bennie Alexander wat 'n vooraanstaande leier van die PAC tot redelik onlangs was, asook Me. Mary Metcalfe wat LUR vir onderwys in die Gauteng provinsie was, wat uit 'n Baptiste agtergrond afkomstig is. (Persoonlike onderhoud Me. Metcalfe. November 1997).

Ook wat opleiding betref het die Baptiste kerk baie gevorder. Die kolleges in Kaapstad en in Kemptonpark het 'n ooreenkoms met die Universiteit van Pretoria waar verdere opleiding geskied. Die Randburgse kollege se rektor en 'n tweede

dosent is aanstellings wat gedoen word deur die Universiteit van Zoeloeland.

HOOFSTUK 5

DIE BAPTISTE KERK IN PRETORIA

1. Die stigting van die eerste gemeente 1889

Die Baptiste kerk in Pretoria het 'n baie interessante en soms self problematiese geskiedenis. Die gemeente is in 1889 gestig en die eerste predikant was Rev. R H Brotherton. Brotherton het klaarblyklik een Saterdagmiddag skielik sy verskyning by die ou Fontaine Hotel gemaak en daar is dadelik voorbereidings getref dat hy dienste in die "Temperance Hall" sal hou. Brotherton was op hierdie stadium nie êrens voltyds in 'n gemeente betrokke nie en daarom is hy uitgenooi om in Pretoria as predikant werksaam te wees. (Cross 1986:139).

Boyce (1980:1) noem dat Pretoria op daardie stadium 'n stowwerige klein dorpie was. Die onlangse ontdekking van goud aan die Witwatersrand het die ekonomie en die industrie gestimuleer maar daar was baie politieke onsekerheid gewees.

Die slag van Majuba het net agt jaar tevore plaasgevind en die Boere-oorlog was slegs 'n dekade vorentoe. Die amptelike taal was Hollands maar Afrikaans was meer die gesproke taal. Daar was 'n groeiende aantal Engelssprekende inwoners, meestal in die besigheidswêreld soos wat ook afgelei kan word aan die advertensies in die sewe koerante wat op daardie stadium in Pretoria gepubliseer was. Die spoorweë van die suide en die ooste het op daardie stadium nog nie die dorp bereik nie en die enigste vervoermiddel was dus die ossewa of perde gewees. Daar was dus geen karre in die strate nie en baie van die inwoners het met fietse gery. Daar was 'n posdiens en telegramme kon gestuur word na ander dorpe en selfs na Europa. Die Engelssprekende bevolking was hoofsaaklik bedien deur die Anglikaanse, Metodiste en Rooms Katolieke kerke.

Vroeg in 1889 het inwoners met 'n Baptiste, kongregasionalistiese en

Presbiteriaanse agtergrond gevoel dat daar 'n behoefte was aan 'n kerk met 'n beklemtoning van die basiese leerstellinge van hierdie denominasies. Dit het gelei tot 'n besoek deur Rev. H T Cousins in Mei wat 'n pioniers Baptiste werk aan die Witwatersrand begin het. Cousins was die pastor gewees van Port Alfred en Port Elizabeth. Hy was 'n energieke man in sy dertigs en hy is ondersteun deur 'n baie entoesiastiese vrou. Die Boksburg Baptiste kerk was deur hom begin in die biljartkamer van die Grand Hotel (Boyce 1989:1-2). Brotherton het egter nie van hierdie pionierswerk in Pretoria gehou nie. Hy keer na 'n paar maande terug na die Kaapkolonie en hy word opgevolg deur Rev. H T Cousins. Cousins en sy vrou het so aktief gewerk dat binne 'n kort tydjie daar genoeg geld was om 'n standplaas te koop in St. Andriesstraat teen 'n koste van £900. Planne vir 'n nuwe kerkgebou is opgetrek deur 'n vriend en 'n tender van £1 645 was aanvaar vir die oprigting van die gebou. In September 1891 is die hoeksteen van die nuwe gebou gelê deur Staatspresident S J P Kruger (Cross 1986:139-140).

Finansiële probleme het egter opgeduik en in 1892 het Cousins bedank en saam met sy vrou teruggekeer na Engeland. Daar is 'n moontlikheid dat die gebou uit die hande van die Baptiste kerk kon gaan en die "executive" van die Baptiste Unie is gevra om die finansiële verpligtinge oor te neem en om 'n geskikte predikant na Pretoria te stuur (Cross 1986:140). Hierdie versoek het gelei daartoe dat Rev. Cross in die begin van Februarie 1893 'n besoek aan Pretoria gebring het. Tydens die daaropvolgende "assembly" is besluit om die Rev. H J Batts, die finansiële sekretaris van die Unie, na Pretoria te stuur om die finansiële probleme uit te sorteer. Die Unie was bereid om die rente op die verband te voorsien as dit nie meer as ses persent sou wees nie. Batts is vervolgens na Pretoria in Mei en binne 'n paar maande het hy daarin geslaag om die finansiële krisis af te weer. Daarbenewens het hy gereël dat Rev. Charles Pummell van Alice die predikantspos in Pretoria sou vul (Cross 1986:141).

Boyce (1989:8) sê dan ook dat goeie opkomste vir 'n tyd lank gerapporteer is en dat alles goed gegaan het. Heelwat van die lede was egter nie Baptiste gewees nie en Pummell het berig dat daar heelwat bekerings was maar dat hulle verlang het na 'n verdieping in die geestelike lewe. Pummell het aan die einde van 1894 die gemeente verlaat en die Rev. G Eales het vir 'n maand uitgehelp. Die "Baptist Union Executive" het gevolglik die Rev. J F Owen gevra om tydelik die pastorskap oor te neem. Hy het vir een Sondag gepreek, siek geword en het ses weke later aan malaria gesterf. Die Rev. W J Staynes was gevra om die pastoraat te vul in April 1895 maar hy het dit te moeilik gevind en na drie maande het hy by die "Congregational Union" aangesluit.

Dit het op hierdie stadium geblyk of die werk in Pretoria beslis sou doodloop. Op hierdie kritieke oomblik egter het die Rev. H J Batts vrywillig aangebied om hierdie pos te vul. Hy het sy bediening in King Williamstown bedank en het in Oktober 1895 na Pretoria gekom. Hy sou 'n baie groot prys vir hierdie onselfsugtige daad van hom betaal want een van sy kinders het in 1897 aan die koors beswyk, blykbaar as gevolg van die onhigiëniese kondisies van die dorp en as gevolg daarvan het hy sy vrou en oorblywende kinders teruggestuur na Engeland (Cross 1986:142).

Batts sou vir vyf jaar in Pretoria bly wat 'n krisistyd van die stad se geskiedenis was. Hy het kort voor die Jameson inval in Pretoria aangekom. As gevolg van die Jameson inval het baie van die Engelssprekende mense Pretoria verlaat en die gemeente het weereens vinnig agteruit gegaan. Batts was ook 'n kapelaan van die tronk gewees en in hierdie kapasiteit het hy die "Reformed Committee" prisoniers in die tronk besoek na die Jameson inval. Toe oorlog uitbreek in 1899 het hy in Pretoria gebly en is toegelaat om die Britse oorlogsgevangenes in die kampe in en om Pretoria te besoek. Na die inname van Pretoria deur die Britse leër van Lord Robberts het hy die Britse soldate bedien en in Oktober 1900 teruggekeer na sy familie in Engeland (Cross 1986:142).

In Maart 1899 het Cross na Pretoria gekom vir die twee en twintigste “assembly” van die Baptiste Unie. Dit was veral as gevolg van die arbeid van die Rev. H J Batts, die predikant van Pretoria, dat die jaarlikse “union assembly” in Pretoria gehou was. Beide Batts en Cross was angstig om watter invloed hulle ook al oor beskik het, te gebruik om olie op die politieke waters van Suid Afrika te gooi. Hulle het probeer om versoening te bewerkstellig en sommige van die ongelukkighede wat die Jameson inval veroorsaak het, ongedaan te maak (Cross 1986:99).

Dit was klaarblyklik 'n baie gelukkige en aangename “assembly”. Ten spyte van die feit dat die meeste van die afgevaardigdes 'n lang pad moes kom tot in Pretoria was die bywoning een van die grootstes tot nog toe. Cross sou later gesê het dat die welwillendheid wat deur ander kerke aan hulle in Pretoria betoon is 'n aangename herinnering van Pretoria by hulle gelaat het. Die “assembly” is op Goeie Vrydag die 31ste Maart geopen met 'n publieke diens in die kerk in St. Andriesstraat. Die staatspresident President S J P Kruger het die diens self bygewoon en hy was vergesel deur die staatsekretaris en Mev. Reitz, die voormalige presidentspaar van die Oranje Vrystaat. Verskeie ander hoogwaardigheidsbekleërs van die Republiek het saam met President Kruger die diens bygewoon, onder andere die jong advokaat J C Smuts, die latere eerste minister van Suid Afrika, en op daardie stadium die staatsprokureur van die ZAR (Cross 1986:99).

Die Rev. J B Heard van Pietermaritzburg was verkies as die nuwe president van die Baptiste Unie maar hy was in Engeland vir 'n vakansie as gevolg van swak gesondheid en dit het op die Rev. G W Cross geval om die hoogwaardigheidsbekleërs te verwelkom. Hy het 'n roerende adres aan President Kruger via 'n tolk gerig (Cross 1986:99-100).

Die adres aan President Kruger was deur hom baie goed ontvang en President Kruger is uitgenooi om op die preekstoel te staan om sy antwoord hierop te gee,

'n antwoord wat sin vir sin vertaal is. Hy het gesê:

"Brothers, sisters, and Rev. gentlemen, - I call you brothers and sisters because you believe with me in Christ. When I see how the Gospel is being spread, I think of the words how beautiful are the feet of those who bring messages of peace. Those words are dear to me, and I rejoice to see the fulfilment of the Word." (Cross 1986:100)

Voordat die "assembly" afgesluit het, het al die afgevaardigdes sonder uitsondering 'n besoek aan President Kruger se huis gebring. Daar is hulle persoonlik aan hom voorgestel deur Rev. Batts. Batts het ook later in 'n verslag in die Baptiste jaarboek geskryf dat die President hulle aanbidding aangehelp het en dit nie verhinder het nie. Daar was geen seremonie nie. Die President het by die kerk gearriveer vyftien minute voor die tyd, hy het naby die voorste ry gesit totdat almal gereed was om met die diens te begin. Hy het opgestaan en op die preekstoel gaan staan om die Baptiste se adres aan hom te ontvang. Batts het ook gesê dat President Kruger sy sitplek ingeneem het en deur die diens het dit gelyk asof daar niemand is wat op 'n meer eenvoudige manier heelhartiglik die Here aanbid het as die ou President nie (Cross 1986:101)

2. Die Anglo-Boereoorlog

Op die 4de September 1899 skryf Jan Smuts die staatsprokureur van die ZAR, 'n nota aan die Transvaalse uitvoerende raad:

"South Africa stands on the eve of a frightful blood-bath out of which our folk shall come either ashewers of wood and drawers of water for a hated race, or as victors, founders of a united South Africa, of one of the great empires of the world.....an Afrikaner republic in South Africa stretching from Table Bay to the Zambezi" (Pakenham 1982:100).

Op die 11de Oktober 1899 het die Anglo-Boereoorlog uitgebreek met Transvaal en die Oranje Vrystaat aan die een kant, en die Britse ryk aan die ander kant. Rev. Heard die verkose president van die Baptiste Unie wat in Engeland was tydens die "assembly" in Pretoria in April 1899, het bedank as gevolg van sy totale verontwaardiging toe hy gehoor het van die groot rol wat President Kruger tydens die geleentheid gespeel het. Hy het dit genoem: *"A disgraceful scene in our history"* en hy het daarop aanspraak gemaak dat dit alles te doen gehad het met die ou Baptiste beginsel van skeiding tussen die kerk en staat. Terselfdertyd egter het heeltemal in kontras met hierdie beginsel, sy lojaliteit aan die Britse ryk duidelik ook aanleiding gegee tot sy standpunt (Cross 1987:107).

G W Cross die latere predikant van Pretoria het 'n brief gerig aan die Baptiste Unie vir hulp vir die Baptiste kerke van die Kaap en vir Natal as gevolg van die oorlogssituasie. 'n Brief van Cross verskyn in Julie 1900 in die **South African Baptist** en lui as volg:

"We sent an urgent appeal home to England for help in the serious straits to which our churches are reduced by the unhappy circumstances of our country. Our answer came promptly from the secretary of the home union, who writes:- "I am very sorry to have to give a negative reply to your letter, especially as I realize the need is very great, but it is quite impossible for any grant to be made from the Century Fund or from any fund under my control. We are absolutely refusing to disburse the Century Fund or to consider any applications until the close of 1901... ..I am very sorry not to be able to help, and I hope that when we have passed through this transition period we may be able to establish closer

bonds with the Colonies.” (Cross 1986:108-109)

Cross het hierop geantwoord dat wat vir die mense in Engeland na 'n oorgangstydperk lyk, vir hulle 'n stryd van lewe en dood is. In die November uitgawe van die **South African Baptist** verskyn daar 'n artikel onder die opskrif “How English Baptists have failed us”. In die artikel word beskryf hoe Rev. J E Ennals nie eers toegelaat is om vir vyf minute die Britse Baptiste “assembly” toe te spreek oor die Suid Afrikaanse situasie nie. Twintig sjelings en ses pennies is ingesamel tydens hierdie “assembly” en die artikel sê dan ook:

“The total amount of British Baptist sympathy is set down at twenty shillings and sixpence. Surely a more disgusting record can hardly be found in the annals of Christianity or in the annals of England.” (Cross 1986:109)

Gedurende die oorlog is dienste in Pretoria baie keer afgestel omdat daar so min van die gemeente oorgebly het. Die notule van 'n vergadering in Oktober 1899 lees dat daar slegs agt lede en vier diakens in Pretoria oorgebly het. Batts het na Engeland teruggekeer in Oktober 1900. Terwyl Batts in 1900 in Engeland was het daar onder die paar oorblywende lede in die kerk 'n twis ontstaan oor Batts se geskiktheid vir Pretoria se pastoraat. Hy is deur sommige lede beskuldig dat hy vriendskap met die wêreld sou hê. Batts het effektief van 31 Desember 1901 af bedank en die kerk het toe daarna die Rev. E Perry beroep. Hy het vir 'n drie weke besoek in Maart 1900 gekom en toe weer van Junie tot Desember 1902. Perry het die beroep nie aangeneem nie en hulle het toe vir die Rev. G W Cross beroep (Boyce 1989:10). Cross sou vir tien jaar predikant van die gemeente wees. Toe Cross aankom was die lidmaatskap slegs sowat vyftig gewees. Ten spyte van 'n sterk groei in die tussentyd was daar net ses en sewentig name op die rol toe hy tien jaar later as predikant van Pretoria bedank het (Cross 1986:144).

Om twee uur die middag op Saterdag 31 Mei het die Britse regering en die Transvaal en Vrystaat se regerings tot 'n ooreenkoms gekom om vrede te sluit.

Die verteenwoordigers is per trein terug na Pretoria en daardie selfde nag nog is die Vrede van Vereniging in die Melrose House in Pretoria onderteken (Pakenham 1982:569).

Die Anglo-Boereoorlog het 'n onuitwisbare letsel in Suid Afrika gelaat. Pretorius (1998:57) sê dat na die oorlog het P L A Goldman amptelik die getal Boere, vrouens en kinders wat gesterf het op 26 251 bereken. Twee en twintig duisend van hulle was onder die ouderdom van sestien jaar gewees en 1 676 was manlik oor sestien jaar wat 1 421 bejaarde mans ingesluit het. Na die oorlog sou hierdie bitterheid wat teen die Britte gemik was as gevolg van die konsentrasiekampe ook die Baptiste kerk benadeel omdat baie Afrikaners die Baptiste kerk as 'n Engelse kerk gesien het. Pretorius som dan ook die gevoel onder die Afrikaners op:

“After the war Afrikaner bitterness towards British Imperialism as personified by Kitchener, centered largely around the high mortality rate in the concentration camps.” (Pretorius 1998:57)

Daar was egter ook konsentrasiekampe vir gekleurde mense gewees en sulke kampe was onder andere by Heidelberg, Standerton, Nigel, Potchefstroom, Middelburg en Nelspruit gesetel. Daar was Vrystaatse kampe in onder andere Heilbron, Winburg, Harrismith, Thaba Nchu, en Kimberley gewees. 'n Totaal van een honderd en vyftien duisend swart en gekleurde mense was ook in konsentrasiekampe gehou. Die amptelike syfer is dat 14 154 swartes in konsentrasiekampe gesterf het (Pretorius 1998:80-81).

Om half drie die oggend van Donderdag die 14de Julie sterf President Paul Kruger in Clarens in Switserland langs die meer van Geneva in die kanton van Vaud. (Nathan 1942:475-476). Die liggaam van President Kruger word na Pretoria vervoer om begrawe te word. Hierdie begrafnis het in Desember 1904 plaasvind en Cross word deur 'n redakteur van 'n koerant gevra om hierdie begrafnisweek te beskryf. Hy beskryf die begrafnis in 'n aantal artikels in die

fynste detail. In die artikels bevestig hy weer dat hy glo dat President Kruger vrede liefgehad het. Hy sê ook dat dit hom baie verbaas het en opgeval het oor hoe stil die Boere was tydens die begrafnis. Hy sê dat as dit 'n klomp Engelse bymekaar was sou dit soos 'n swerm bye geklink het, maar die Boere is absoluut stil. Een van die sprekers was Genl. de Wet. Dit sou ook die eerste keer wees dat Cross die legendariese de Wet gesien het. Hy was beïndruk deur sy voorkoms en deur die fors en vloeiendheid van sy kort toespraak (Cross 1986:147).

Terwyl Cross predikant van Pretoria was het hy homself beywer vir die daarstelling van 'n behoorlike pensioenskema vir die Baptiste predikante (Cross 1986:152). 'n Hele aantal dogterkerke het uit hierdie moederkerk ontstaan van wie die belangrikste vir ons studie die "Hatfield Baptist Church" was. Byeenkomste was vir die eerste keer in 1903 gehou in die huis van 'n J W Gegan in Lynnwoodweg. In 1906 het sy edele Johan Rissik 'n ou weermag kaserne opgerig in Duxburyweg en dienste was daar gehou. In 1911 was die Baptiste Unie gevra om 'n aparte werk te ondersteun. Klaarblyklik het die Baptiste Unie op daardie stadium nie sy weg oopgesien met hulp in dier voege nie (Boyce 1989:36-37).

In 1918 is 'n erf gekoop in Suidstraat 1120 en 'n hout en sink biljartsaal is opgerig. Hierdie was nou die enigste kerkgebou in die oostelike voorstede en al die verskillende denominasies het dit gebruik. Die vraag aangaande die hulp van 'n assistent pastor om te help met die Hatfieldkerk was een van die redes waarom Davies in 1923 bedank het. Die kerkraad wou naamlik 'n assistent pastor beroep om te help met die werk in Hatfield, terwyl Davies wat van plan was om in die huwelik te tree gevoel het dat hy kon beide Central en Hatfield behartig op die voorwaarde dat sy salaris vergroot word. Daar kon nie tot 'n vergelyk gekom word nie en Davies het bedank (Boyce 1989:37-15).

'n Mnr. A G Vondersloot was die diaken wat die meeste betrokke was by die werk in Hatfield. 'n Aparte kerk is in Oktober 1932 gekonstitueer en die eiendom is na die gemeente toe oorgedra (Boyce 1989:37).

Hierdie oordrag van die eiendom na die Hatfieldkerk is deur die "union assembly" in 1934 goedgekeur. Gedurende die jare 1939-40 het die seuns van G W Cross die "Cross Memorial Church" op hierdie perseel gebou. In 1963 was die kerk ook betrokke by die stigting van 'n gemeente in Pietersburg. In 1974 is die kerkgebou verkoop aan die Universiteit van Pretoria en in 1976 is 'n baie mooi nuwe gebou in Andersonstraat in Pretoria opgerig. Die volgende predikante sou dan ook die gemeente bedien J E Smit 1933 - 1939, E B Edwards 1940 - 1959, B O Johanson 1960 - 1962 en E Roebert 1963 - 1997 (Hudson-Reed 1983:128-129).

3. Die invloed van C H Spurgeon op die Baptiste kerk in Suid Afrika en Pretoria

Daar is reeds so vroeg as in 1860 na Spurgeon in Suid Afrika verwys. Het Volksblad van 12 Julie 1860 verwys na 'n jong Kaapse student as die Spurgeon van die Kaap. Die **Bladvullingen in De Gereformeerde Kerkbode** met sy evangelies gesinde oriëntering dui daarop dat invloedryke predikers hoog op prys gestel is en daar word in 1878 in een asem verwys na Augustinus, Luther, John Wesley, van Oosterzee, Moodey, Spurgeon en Funcke (Brown 1992:349).

De Gereformeerde Kerkbode het Spurgeon as die prediker van predikers voorgehou omdat hy op bekering aangedring het, maar veral omdat hy hom vir herlewing beywer het, maar dit gereformeerd wou sien. Op die uitwasse van herlewing was Spurgeon bedag en **De Gereformeerde Kerkbode** het hom dan ook ingeroep om kritiek te ondervang en 'n saak vir herlewing uit te maak (Brown 1992:351).

Daar is dikwels in **De Gereformeerde Kerkbode** na Spurgeon se publikasies verwys. Staaltjies uit sy lewe is vertel en van sy gedigte is gereeld geplaas. Brown (1992:353) sê dan ook:

"Oor die beroemde predikant is baie vertellings gepubliseer. Na sy manier van sê is verwys. Ook na die wyse van sy gebed."

Op besoek aan Engeland het Dr. Andrew Murray seker gemaak dat hy hom besoek. Hy laat weet:

"Spurgeon is in den laasten tijd dikwijls krank...in het gebed was hij hoogs natuurlijk, matter of fact, business like." De gemeente had gewichtige zaken afte doen met den Aller Hoogste, door haren tolk sprak zij uit wat zij begeerde en op een toon af als of er geene mogelijkheid was dat zij onverrichter zake kon heen gezonde worden"

Brown sê verder dat Spurgeon se spreuke en kommentare dikwels op die rakke van predikante in Suid Afrika te sien is en hy word ook dikwels van die kansels

aangehaal. Sy maandelikse tydskrif **The Sword and the Trowel, a record of combat with sin and labour for the Lord**, was in Suid Afrika bekend. Sy boek **Lectures to my students** (1875) was voorgeskryf aan die teologiese skool van Stellenbosch van die Nederduitse Gereformeerde Kerk. So sê **De Kerkbode** in September 1879 dat ds. C H Spurgeon en sy tabernakel geen onbekende in Suid Afrika is nie soos hy ook geen onbekende in alle protestantse volke van die wêreld is nie. Vertalings van sy preke is dikwels langs die familiebybel in Boerewonings aangetref. Dit was veral sy dagboek, **Zionsbank**, wat orals gevind is. In die konsentrasiekampe gedurende die Anglo-Boereoorlog was dit naas die Bybel die boek van troos. Hierdie **Zionsbank** is deur ds. F Postma in Afrikaans verwerk en het in 1958 die vyfde druk belewe, vandag word dit ongelukkig nie meer uitgegee nie (Brown 1992:353). Spurgeon het in voorkoms eeffe na Paul Kruger gelyk iets wat hom nog des te meer in die ou Transvaal geliefd gemaak het. In 1939 het ds. G D du Toit 'n boek van Spurgeon, **Vlak by die nou poort**, vertaal en in 1966 het Timo Kriel 'n werkie van Spurgeon onder die titel **Heerlike Temas** uitgegee (Brown 1992:353).

Spurgeon self het by meer as een geleentheid na Suid Afrika of na mense in Suid Afrika verwys. Martin Holdt in 'n lesing voor die "Baptist Union Assembly" in 1994 op Stellenbosch sê dan ook:

"In the thirty years of his ministry, over fourteen thousand members joined the church. Nine hundred men trained in the College some of whom were sent to South Africa. One of them, Ernest Baker, whose ministry was singularly owned of God in Cape Town was sent off by Spurgeon with the words, "keep the oven hot, Baker." Over three million copies of his books and sermons were sold. In the introduction to one of his printed sermons, he expressed humble appreciation of the fact that even the Boers of the Cape of Good Hope were reading his sermons" (Holdt 1994:12).

Murray (1973:177) haal Spurgeon dan ook aan:

"Yet it is the Calvinistic way of looking at things which causes my sermons to have such acceptance in Scotland, in Holland and even in the Transvaal, where a recent traveller expressed his astonishment at finding translations of them lying beside the family Bible in a great many of the

farmsteads of the country. I am aware that my preaching repels many; that I cannot help"

Dat Spurgeon ook iets van die Suid Afrikaanse bevolking geweet het word weerspieël in 'n preek oor die uitverkiesing as hy sê:

"He gives me opportunities of hearing the Word which he does not give to the Hottentot" (Spurgeon on the fine points s.a. :67)

Spurgeon het ook baie kontak met Baptiste kerke in Suid Afrika gehad. Soos reeds aangedui was hy dikwels instrumenteel daarin gewees om die geskikte pastor by hulle aan te beveel en selfs te help dat hy na Suid Afrika kom. Soos Philpott (1970:2) dit stel:

"The Rev. C H Spurgeon and his College contributed magnificently to the beginnings of our Baptist cause in South Africa by sending men of the finest calibre, in some cases also providing the passage money."

Selfs Mev. Spurgeon het na Spurgeon se dood in korrespondensie na die Suid Afrikaanse situasie verwys toe sy gedurende die Anglo-Boereoorlog geskryf het dat sy wens hierdie aaklige oorlog oor was want volgens die inligting wat sy in die koerante kry lyk dit vir haar meer na koelbloedige moord as enige iets anders. Sy sê ook dat sy bid en roep daagliks uit tot die Here om vrede te bring in hierdie aaklige stryd (Poorter, s.a.:23). Na Spurgeon se dood op 31 Januarie 1892 was daar ook briewe van simpatie van die Baptiste kerke van Transvaal en van die Baptiste Unie van Suid Afrika (Brown 1992:353).

De Wit (1996:165) sê dan ook dat President Paul Kruger die eertydse president van die ZAR langs sy bed 'n boekie gehad het, **Spurgeon voor iedere avond**.

Dat Spurgeon vandag nog in Suid Afrika in hoë aansien is, is nie te betwyfel nie. Daar is feitlik geen Christelike boekwinkel in die land wat nie van sy boeke in voorraad het nie. Ongelukkig word sy boeke baie min in Afrikaans vertaal. Miskien het sy politieke liberalisme en sy standpunt oor die doop van gelowiges iets daarmee te doen (de Wit 1996:68).

4. Interpretasie en beoordeling

Sedert die stigting van die eerste gemeente in Pretoria in 1889 het die Baptiste kerk ook 'n geskiedenis wat van voorspoed en uitbreiding getuig in Pretoria. Dat die Baptiste kerk in Pretoria ook deel was van die gemeenskap in die breë, getuig die feit dat President Paul Kruger die hoeksteen van die eerste gemeente in Andriesstraat gelê het. President Kruger het ook die opening waargeneem van die eerste "assembly" wat ooit in Pretoria gehou is. Die eerste gemeente het dan ook die Anglo-Boereoorlog deurgemaak en na die Anglo-Boereoorlog het die kerk stelselmatig begin groei en uitbrei tot vandag waar Pretoria en sy omgewing nie minder nie as twee en veertig gemeentes tel. Pretoria se gemeentes gaan dan ook die eerste wees wat deur die Baptiste Unie toegelaat word om sogenaamde "regions" te ontwikkel waar die distrik dan as't ware 'n kleiner unie of assosiasie binne die groter een word.

Hoeksteen van die eerste gebou van "Central Baptist Church" gelê deur President S J P Kruger

Hoeksteen van die derde gebou van "Central Baptist Church" gelê deur
• J H Hofmeyr

HOOFSTUK 6

JAN HENDRIK HOFMEYR, DIE BAPTISTE KERK EN APARTHEID

1. Geboorte en afkoms

Sekerlik een van die grootste name in die Baptiste kerk is die van Jan Hofmeyr. Sommige van sy standpunte sou in later jare ook weer by vernuwingskerke weerklank vind. Jan Hofmeyr was nie alleen adjunk eerste minister van Suid Afrika en bestem om Genl. Smuts op te volg nie maar hy was saam met Sir Gordon Sprigg wat eerste minister van die Kaapkolonie was, een van enkele Baptiste in Suid Afrika wat huishoudelike name geword het. Gebore op die 20ste Maart 1894 was Jan Frederick Hendrik Hofmeyr 'n gesonde kind maar met 'n buitengewone groot kop. Hy was van kleins af besonder geheg aan sy ma gewees en hierdie hegte verhouding sou nog sterker word toe hy op die ouderdom van twee jaar baie ernstig siek geword het. Hierdie siekte het 'n groot krisis in die familie veroorsaak. Hulle was arm en hoe sou hulle hierdie groot kostes kon betaal? Die predikant van die Groote Kerk, die moedergemeente van die N G Kerk het in die oë van Mev. Hofmeyr nie gedoen wat nodig was om hierdie gesinnetjie by te staan nie. Dit was die Rev. Ernest Baker, die predikant van die Baptiste kerk in Wale Street, wat hom oor hierdie gesin ontferm het. Hy was 'n sterk moralis en 'n baie beginselvaste fundamentalis en het geglo dat die Bybel letterlik die Woord van God is. Hy was ook 'n man met 'n groot en barmhartige hart en hierdie aksies van hom het gemaak dat Mev. Deborah Hofmeyr 'n getroue volgeling van hom geword het. Sy het oorgegaan na die "Wale Street Baptist Church" en het die kleine Jannie Hofmeyr met haar saamgeneem (Paton 1971:4-5).

Mev. Hofmeyr se man het nie saamgestem met hierdie aksie om die N G Kerk te verlaat nie en het aangehou om sy dogters en oudste seun na die Groote Kerk

te neem. Sy het egter haar gedagtes opgemaak en haar eie pad geloop. Dit het een groot gevolg gehad naamlik dat hierdie briljante jong seun sy godsdiens in 'n Engelssprekende kerk onder Engelssprekende mense geleer en beoefen het (Paton 1971:5).

Meiring (1973:100) wys daarop dat die feit dat Mev. Hofmeyr van die N G Kerk na die Baptiste kerk oorgegaan het bygedra het dat sy kerklik altans Engels georiënteerd geraak het en dat dit meegebring het dat Hofmeyr nooit lid van 'n Afrikaanse kerk geword het nie.

Toe die klein Jannie Hofmeyr byna drie jaar oud was het sy vader gesterf en hy het die familie nie baie goed nagelaat nie. Sy oom was egter die baie bekende Onze Jan Hofmeyr die bekende Kaapse politikus. Onze Jan was 'n man gewees wat van die publieke platform af teen Afrikaners gepraat het wat hulle voorvaders se godsdiens verlaat het, maar nogtans het Mev. Hofmeyr se oorgaan na die Baptiste kerk nie vir hom saakgemaak nie. Sy was altyd bly oor die advies wat sy van hom ontvang het, maar sy was geweldig onafhanklik en wou nooit in enige omstandighede geld van hom neem nie. Haar liefde vir haar tweede seun het steeds toegeneem en ten spyte van die feit dat die res van die gesin nog steeds in die Grootte Kerk aanbid het was die meeste van die vriende van die familie lidmate van die "Wale Street Baptist Church" gewees en meeste van hulle Engelssprekend. Engels en Afrikaans was gelykmatig hulle spreektaal soos wat dikwels in die Kaap gebeur het. In die tussentyd was dit baie duidelik dat hierdie klein seuntjie 'n besondere seun was en dit het duidelik geword dat hy op die ouderdom van vyf jaar reeds vlot kon lees, nie net alleen in die taal van die "Wale Street Baptist Church" nie maar ook in die Hollandse taal van sy ouma se kerk in Stellenbosch. Dit het in sy omgewing veroorsaak dat sy genialiteit ietwat van 'n legende geword het (Paton 1971:5).

2. Akademiese prestasies

Jan Hofmeyr se akademiese loopbaan het geen parallel in Suid Afrika nie, en net enkele parallele in die wêreld. Hy het gematrikuleer op die ouderdom van twaalf. Hy was 'n absolute genie gewees en toe hy by die "South African College School in Cape Town" in September 1906 'n skolier was het daar 'n brief gekom van 'n vroue seminarie in New Jersey in Amerika wat geadresseer was aan "The youngest boy, The highest class, The best school, Cape colony, S.A." Die poskantoor het hierdie na die "South African College in Cape Town" gestuur en dit is oorhandig aan Jan Hofmeyr wat op daardie stadium twaalf jaar oud was en in die matriekklas was (Mc Donald 1948:15). Hy was geniaal en het sy onderwysers verbaas met sy geweldige kennis en sy verbasende geheue. Toe hy vyftien jaar oud was het hy sy B A graad in die klassieke gedoen en met sy gradeplegtigheid was die mense wat teenwoordig was verbaas om hierdie seun te sien met sy dik brilglase wat op die verhoog gestap het om sy graad te ontvang. Toe hy sestien jaar oud was het hy 'n tweede B A graad geneem met Wiskunde en Wetenskap as hoofvakke en toe hy sewentien was het hy sy M A graad behaal. Hy het 'n Rhodesbeurs ontvang maar hy was te jonk om na Oxford te gaan. Hy kon eenvoudig nie stilsit nie en het toe die kolossale taak aangepak om 'n boek te skryf oor sy oom Jan Hendrik Hofmeyr (Mc Donald 1948:5).

Op die ouderdom van twee en twintig was hy terug in sy ou kollege in Kaapstad as 'n dosent in Latyn. Ses maande later is hy aangestel as professor in die klassieke aan die Witwatersrandse Universiteit Kollege wat later die Universiteit van die Witwatersrand geword het. Op die ouderdom van vyf en twintig het hy die eerste Rektor van die Witwatersrandse Universiteit geword. In 1924 terwyl hy slegs nege en twintig jaar oud was het hy Administrateur van die Transvaal geword (Mc Donald 1948:15).

Reeds by sy afskeidsfunksie by die Universiteit van die Witwatersrand in 1924 om die Administrateurskap van die Transvaal oor te neem het die Cape Times in 'n berig se hoofopskrif gesê: "*A potential Prime Minister*" (Mc Donald 1948:16). Oswin Bull het op daardie stadium aan die hoof gestaan van die "Students Christian Assosiation". Hy was 'n Anglikaan maar het nogtans 'n baie goeie begrip van die nonkonformistiese kerke gehad. Sy aandrang op 'n persoonlike verhouding met Christus was baie goed deur hulle verstaan. (Paton 1971:17). Hy het 'n oog gehad vir bekwame manne en sy oog het spoedig geval op die jong Hofmeyr. Hy het geen probleem gehad om Hofmeyr na hom toe aan te trek nie omdat sy eie geloofsoortuiging baie dieselfde as die jongman s'n was. Dit was 'n tipe van 'n middelpad tussen

"Baptist warmth and Anglican propriety. Though the young Hofmeyr had been brought up in a Baptist world, he had also entered another, the more austere world of pietas, gravitas, aequanimitas, virtus, where he and the young Haarhoff felt so much at home" (Paton 1971:17).

Hofmeyr het nou stadig maar seker begin betrokke raak in die politiek en hy het begin om homself te bemoei met die probleme van liefde en geregtigheid en gesag, mag en die probleme om al hierdie verskillende konsepte bymekaar te bring in die lewe van die staat. Sy leier in dit alles was nie Plato of Mill of Marx nie maar dit was Jesus Christus van Nasaret en van daardie lojaliteit het hy nooit in sy hele lewe afgewyk nie. Geleidelik het hierdie verbintenis met Jesus hom gelei om nie net die geloofsoortuiging en gewoontes van die mense van sy dag te bevraagteken nie maar dit selfs openlik aan te val wanneer hy gevoel het dit was nodig (Paton 1971:21).

3. Diskriminasie a.g.v. sy Baptiste kerklidmaatskap

In die jaar 1916 het Hofmeyr 'n ondervinding gehad in die Suid Afrika van die tyd wat later die ondervinding van vele getroue en lojale landsburgers was wat nie lede van die drie Afrikaanse Susterskerke was nie. Hofmeyr het nadat hy van oorsese studies af teruggekeer het aan die einde van Augustus nadat hy aansoek gedoen het om 'n betrekking by die "Students Christian Association" 'n brief ontvang van ds. G B A Gerdener waarin laasgenoemde hom meedeel dat hy navraag gehad het uit 'n verantwoordelike oord in verband met Hofmeyr se kerkaffilasie. Hy wat Gerdener was, was self onder die indruk dat die jong man 'n lid van 'n Gereformeerde Kerk was alhoewel hy kon onthou dat Hofmeyr as student baie saam met Ernest Baker die bekende Baptiste predikant gewerk het. In September het Gerdener geskryf dat die kerk affilasie nie 'n struikelblok vir hom persoonlik is nie maar dat dit tog vir ander kan wees en 'n paar dae later het hy geskryf dat dit inderdaad die geval was. So was Hofmeyr dus nie aangestel deur die interdenominasionele "Student Christian Association" nie. Dit ten spyte van die feit dat hy so baie gedoen het vir die organisasie. Die rede was dat hy 'n Afrikaner was wat nie behoort het aan een van die drie Afrikaanse kerke nie (Paton 1971:47).

In hoeverre hierdie ondervinding Hofmeyr nog verder van die hoofstroom van Afrikaner Nasionalisme gedryf het is nie duidelik nie. Hertzog se sogenaamde tweestroom beleid wat geleer het dat die Afrikaanse volk op sy eie moet ontwikkel met 'n kerk, 'n taal en 'n kultuur van sy eie was nou juis die oorsaak dat daar teen een van Suid Afrika se mees briljante seuns gediskrimineer is en dit op grond van sy kerk.

4. Anti-Semitisme

'n Ander saak waarin Hofmeyr benewens sy liberale sieninge oor apartheid en nie-blanke stemreg betrokke was, was die kwessie van anti-semitisme. Dr. Malan die eertydse leier van die Gesuiwerde Nasionale Party het terwyl hy deur die Vrystaat getoer het gesê dat stappe geneem sal moet word om Joodse aktiwiteite in sekere areas te bekamp. Hy het Hofmeyr hulle selfaangestelde woordvoerder genoem. Hofmeyr self het in Johannesburg herhaal wat hy vroeër by Fort Hare gesê het naamlik

"It is a conception which ultimately has its foundations in the realisation that all of us, what ever the colour of our skins, are equally God's children and equally have the right to all that participation in the family of God implies" (Paton 1971:214).

Muller (1987:448) sê dan ook dat Dr. Malan voorgestel het dat daar 'n einde aan alle Joodse immigrasie gemaak moes word. So het ook Dr. N J van der Merwe leier van die Gesuiwerde Nasionale Party in die Vrystaat gesê dat die Jode 'n steen des aanstoots is. Mc Donald (1948:260) sê dat geen Jood 'n lid van die Nasionale Party in Transvaal kon word nie, en dat die Nasionale Party daarvan hou om te beklemtoon dat beide Genl. Smuts en Jan Hofmeyr vriende van die Jode is. Hofmeyr het 'n toespraak gehou voor die "Society of Jews and Christians" waarin hy gewaarsku het dat anti-semitisme 'n voorloper van diktatorskap is. Dit was in die jaar 1938 wat 'n verkiesingsjaar was en waarin die Gesuiwerde Nasionale Party openlik anti-semitisties was (Paton 1971:215-216). Hofmeyr het Dr. Malan daarvan beskuldig dat hy die hoë priester van anti-semitisme was. Paton (1971:216) sê dan ook dat vir Suid Afrikaanse Jode in 1937 *"Hofmeyr was an honoured man."*

5. Toetrede tot die politiek

Hofmeyr se absolute visie en profetiese insig in die toekoms van Suid Afrika spel hy uit in 'n toespraak in die parlement waarin hy sê dat

"The Indian people in South Africa in stead of seeking justice fruitlessly, would join forces with other non- white people against white South Africa, that their political movements would get into the hands of extreme politicians, and that white South Africa might face a campaign of civil disobedience and passive resistance." (Paton 1971:242).

Na sy eerste termyn as Administrateur van die Transvaal was daar uitnodigings aan Hofmeyr om homself beskikbaar te stel as kandidaat vir die volgende verkiesing. Hierdie uitnodiging was van die kiesafdeling Barberton en Genl. Smuts het aan Hofmeyr geskryf in hierdie verband. Daar was ook 'n moontlikheid dat Hofmeyr vir 'n tweede termyn as Administrateur aangestel sou word. Dit was in hierdie tyd dat die Rev. J H Batts van Grahamstown aan hom geskryf het

"To remind him that the ambition of his childhood had been to enter the Baptist ministry, and now was the great opportunity" (Paton 1971:107).

Meiring (1973:112) skryf dat Hofmeyr die eerste egte Afrikaner liberalis in die hoogste politieke kring was. Na sy terugkeer vanaf Oxford het hy suiwer liberale idees gekoester. Reeds in 1936 het Hofmeyr 'n toespraak in die Suid Afrikaanse parlement gehou wat Heard, die redakteur van die **Rand Daily Mail** laat sê het dat Mnr. Hofmeyr een van 'n nuwe geslag is as gevolg van die feit dat hy 'n liberale beskouing het wat vreemd was in hierdie vreesaanjaende politieke wêreld. Dit was 'n nuwe standpunt wat ten gunste van 'n posisie en 'n plek vir die nie-blanke in die Suid Afrikaanse samelewing geywer het (Meiring 1973:114).

6. Man van beginsel in die stryd teen Apartheid

Hofmeyr se Baptiste agtergrond het ongetwyfeld ook daartoe gelei dat hy 'n baie sterk standpunt teen loterye ingeneem het. Ten spyte van die feit dat in sy eie party 'n aanvraag was vir 'n staatslotery, en dat dit op kongresse bespreek was, het Hofmeyr ondubbelsinnig verklaar

"For my part I shall never be a member of a government in this country that has anything to do with a state lottery" (Mc Donald 1948:124).

In die jaar 1938 bedank Hofmeyr uit die kabinet van Genl. Hertzog omdat laasgenoemde 'n senator A P J Fourie aangestel het na sy neerlaag in die algemene verkiesing as 'n senator met besondere kennis van die swart volke. Hofmeyr het in 'n briljante toespraak in die Volksraad gesê dat hy ten sterkste beswaar maak daarteen dat die regering die konstitusie gebruik om op so 'n manier uit 'n moeilike situasie te kom. Volgens hom het dit die hele wese van die verhouding tussen blanke en nie-blanke mense in Suid Afrika aangeraak. Die basiese probleemvraagstuk was juis vir hom of die land gaan toelaat dat nie-blankes pionne gemaak word in die witman se politieke spel. Hy het daarteen gewaarsku dat dit is waaroor dit hier gaan, een konstitusionele waarborg sal na die ander wegval as die regering op hierdie trant voortgaan en hy kon hom nie daarmee vereenselwig nie (Paton 1971:222). Hofmeyr het aan die einde van die toespraak gesê dat hy in alle bescheidenheid die hoop uitspreek dat hierdie daad van hom 'n wekroep tot die jonger geslag van Suid Afrika sal wees om beginsels voor pragmatisme te stel in die behartiging van die sake van ons land (Meiring 1973:114).

Hofmeyr het hom ook altyd ten sterkste uitgespreek teen enige voorgenome wetgewing wat die Indiërs op enige wyse sou beperk. Na een so 'n geleentheid wat Hofmeyr juis so 'n beplande wetgewing teengestaan het, het hy en Blackwell uit die kookus van die Verenigde Party bedank (Paton 1971:239-220).

Die Baptiste kerk in Suid Afrika het reg van die begin af baie duidelike standpunte ingeneem ten opsigte van rassekwessies. Tydens die nasionale konvensie wat 'n grondwet opgestel het vir die vier kolonies wat deur die Britse regering goedgekeur is, het 'n paar netelige vraagstukke by die samestelling van die grondwet die aandag van die konvensie gekry. Dit was die sogenaamde natuurlike probleem en die kleurslagboom en die stemreg. Die Kaapkolonie het 'n meer liberale beleid ten opsigte van stemreg gehad en wou dit uit die aard van die saak ten alle koste behou, terwyl geeneen van die ander kolonies wou hê dat die nie-blankes stemreg moes kry nie. Die Kaap het voorlopig sy sin gekry. Die leiers van die Anglikaanse, Baptiste, Presbiteriaanse en Metodiste kerke het 'n brief onderteken wat die beginsel ten sterkste veroordeel dat politieke regte op kleur en ras gebaseer word (Hinchliff 1971:131-132).

Hudson-Reed (1983:229) wys daarop dat toe die Nasionale Party in 1948 aan bewind gekom het, het die Baptiste Unie 'n aantal sterk bewoorde resolusies tot die regering gerig wat met rasse aangeleenthede in besonder gehandel het. Die Baptiste kerk het nooit enige twyfel gelaat in sy veroordeling van apartheid nie. Dit was dus in hierdie milieu waarin Hofmeyr grootgeword het en daar kan aanvaar word dat Hofmeyr en die Baptiste kerk wedersyds mekaar in hierdie saak beïnvloed het.

Nadat Hofmeyr uit die kabinet uit bedank het is daar in 1938 deur 'n voormalige redakteur van die **Natal Mercury** 'n ene R J Kingston-Russell 'n blad begin met die naam **The Forum** en Jan Hofmeyr het in September as die voorsitter van die direksie toegetree en 'n eie politieke rubriek in die blad waargeneem. Daarin het hy geskryf dat liberalisme soos deur hom beoefen, nie soseer 'n politieke beleid was nie, as wat dit 'n lewensfilosofie was. In hierdie blad het hy dan ook sy beleid baie duidelik uiteengesit en hy het geskryf dat liberalisme volgens sy beskouing nie gelykheid beteken nie, maar wel die voorsiening van redelike geleenthede vir almal (Meiring 1973:115).

Mc Donald (1948:1) sê dat toe Adv. C R Swart die Vrystaatse Nasionale Party leier in 1946 daarop aandring dat Hofmeyr en die liberaliste hulle standpunt oor kleur moet stel, het Hofmeyr dit in die blad **The Forum** gedoen. Hy het onder andere gesê dat hulle staan vir die bewaring en nie die dominasie van die blanke beskawing nie. Hy het gepleit vir redelike geleenthede vir die nie-blanke sodat hy politiek kon ontwikkel. Laasgenoemde moes egter geleidelik wees. Die swartman moes nie tot die punt kom waar hy deur blote getalle die blanke kon oorheers nie. Hy het gesê dat die swartman in ons parlementêre institusies, provinsiale rade, in munisipaliteite en alle ander publieke instansies verteenwoordig moes word om sy eie belange te behartig (Mc Donald 1948:141).

Kort voor die oorlog het Hofmeyr baie sterk op hierdie beginsels gestaan toe lede 'n private wetsontwerp ingedien het om gemengde huwelike te verbied, 'n maatreël wat Hofmeyr op eie houtjie teengegaan het (Meiring 1971:116). In 1946 het die Verenigde Party 'n tussenverkiesing in die kiesafdeling Hottentotsholland verloor teen die Nasionale Party en Hofmeyr is in 'n baie groot mate daarvoor blameer omdat hy die aand voor die verkiesing hierdie woorde gebruik het

"Natives will eventually be represented in parliament by natives and Indians by Indians" (Paton 1971:344).

Hofmeyr is deur die regse Afrikaners gehaat oor hierdie standpunte van hom. In 1946 het Dr. Malan al verklaar dat die volgende verkiesing 'n Hofmeyr verkiesing sal wees en 'n Hofmeyr oorwinning sou die einde van die blanke beskawing in die land beteken (Mc Donald 1948:141).

Hofmeyr het ook gesê dat baie mense aanvaar dat daar net twee verskillende politieke oplossings was naamlik rassegelykheid of assimilasie aan die eenkant en die behoud van die blanke oorheersing ten alle koste aan die ander kant. Hy het egter gesê dat daar 'n derde weg is naamlik die van Christen trusteeskap deur die blankes oor die gekleurde nasies. Die enigste manier hoe die blanke

sy leierskap sou kon behou was bloot op sterkte van meriete gewees (Mc Donald 1948:231).

Brits en Grundlingh (1989:99) sê dat diegene wat in die destydse Verenigde Party van Genl. Hertzog teen segregasie gekant was 'n klein maar baie invloedryke groepie was. Hulle was breedweg liberale genoem alhoewel hierdie soort liberalisme in die loop van die twintigste eeu na die Eerste Wêreldoorlog ietwat anders was as die Kaapse liberalisme van die 19de eeu wat meer idealisties was.

Hierdie nuwe vorm van liberalisme het in die lig van veranderde omstandighede waaronder industrialisasie en verstedeliking 'n meer pragmatiese benadering gevolg. Aanhangers van hierdie vorm van liberalisme was onder andere mense soos Edgar Brookes, Howard Pim, C T Loram en J D Rheinallt-Jones en in die 1930's en gedurende die volgende twee dekades het politici soos Jan H Hofmeyr en William en Margaret Ballinger en Donald Moltino hulle onderskei as intellektuele wat segregasie en later ook apartheid volstoom beveg het. Hulle wys ook daarop dat liberale die antropologie as 'n wetenskaplike dissipline gevestig het en vooraanstaande liberale soos Brookes, Loram, Rheinallt-Jones en Alfred Hoernlé het lesings oor die onderwerp gegee. Antropologie het 'n vak geword wat aan universiteite gedoseer is en wat die departement van naturellesake van kundige werknemers voorsien het (Brits en Grundlingh 1989:100).

7. Oorlog en voortsetting van die stryd teen Apartheid

Op Sondag die 3de September 1939 word oorlog verklaar tussen Groot Brittanje en Duitsland. Daardie middag het die kabinet bymekaar gekom by Groote Schuur, die ampswoning van die eerste minister Genl. J B M Hertzog. Genl. Hertzog was vasbeslote dat die weg van neutraliteit gevolg moes word terwyl Genl. Smuts weer gevoel het dat die Unie van Suid Afrika oorlog teen Duitsland moes verklaar. Dit was duidelik dat die kabinet onherroeplik verdeel was, sewe vir Smuts en ses vir Hertzog (Paton 1971:255). Die volgende dag op Maandag die 4de September 1939 besluit die Suid Afrikaanse parlement met 80 stemme teen 67 om oorlog te verklaar teen Duitsland. Genl. Hertzog het na Sir Patrick Duncan die Goewerneur Generaal gegaan om by hom aan te beveel dat die parlement ontbind moes word en 'n algemene verkiesing uitgeskryf moes word. Duncan het egter geweier en Genl. Hertzog het bedank as eerste minister. Duncan het toe vir Genl. Smuts ontbied en hom gevra om 'n nuwe kabinet saam te stel. Op die 6de September het Genl. Smuts alle bande met Duitsland verbreek en Genl. Smuts het 'n nuwe kabinet saamgestel. Genl. Smuts het beseft dat hy baie, baie besig sou wees en oral in die buiteland in Brittanje, Frankryk, Amerika en Noord Afrika en die Midde Ooste sou moes rondreis. Hy het iemand gesoek wat hom kon help in Suid Afrika. Smuts het vir Hofmeyr ontbied (Paton 1971:257).

Meiring (1974:200) wys daarop dat Mev. Hofmeyr (Tant Borrie) die ma van Jan Hofmeyr 'n véraf niggie van Genl. Smuts was. Die breuk van 1938 toe Hofmeyr uit die kabinet uit bedank het oor die Fourie-aangeleentheid en Genl. Smuts hom nie direk ondersteun het nie was nou geheel (Paton 1971:259).

Op die 12de Januarie 1942 tydens die openingsitting van die Parlement het Dr. Malan die destydse leier van die Nasionale Party in plaas van die normale mosie van wantroue 'n mosie ingestel waarin hy aanbeveel het dat Suid Afrika 'n

republiek word, afgeskei van die Britse kroon en Empire en onafhanklik van enige vreemde gesag. Hierdie republiek moes gevestig word in ooreenstemming met sy eie nasionale karakter, vry van die defekte van die Britse liberale demokrasie. Verder moes hierdie republiek Christelik nasionaal gewees het in daad en in karakter en dit moes gelykwaardige taal- en kultuurregte vir beide seksies van die blanke bevolking gewaarborg het en moes ontwerp word om die blanke beskawing te bewaar en terselfdertyd ook beskerming gebied het teen kapitalistiese uitbuiting en vyandige anti-nasionale elemente (Paton 1971:274). Genl. Smuts het op hierdie mosie geantwoord en terselfdertyd bekend gemaak dat Suid Afrika oorlog verklaar het teen Japan, Roemenië en Finland. Hofmeyr het Smuts se toespraak gesekondeer. Hy het verklaar dat om nou van 'n Christen republiek te praat en dieselfde tyd leerstellinge van rasseonverdraagsaamheid en rassevooroordel te verkondig saam met anti-semitisme die nasionaliste skuldig gemaak het aan die opperste skynheiligheid (Paton 1971:275). Dat Genl. Smuts al hoe meer deur Hofmeyr in sy liberale denke beïnvloed is, is bevestig deur die feit dat Genl. Smuts tydens 'n vergadering in die Kaapse stadsaal in 'n toespraak verklaar het dat segregasie "*had fallen on evil days*" (Paton 1971:277). Genl. Smuts het gepraat van trusteeskap wat volgens hom nie vir die voordeel was van die trustee nie maar juis vir diegene wat deur die trusteeskap bevoordeel word. Die groot verskil tussen Genl. Smuts en Hofmeyr se standpunte was egter dat Smuts vertel het hoe 'n wonderlike ding die trusteeskap is en Hofmeyr het die vraag gevra wat gebeur as die een oor wie die trusteeskap gehou word die dag volwasse raak? (Paton 1971:277).

Op die aand van die 8ste Mei 1945 na die oorgawe van Duitsland in die Tweede Wêreldoorlog het Hofmeyr 'n oorwinningstoespraak aan die nasie oor die radio gehou. Hy het onder andere gesê dat hierdie oorwinning, as dit reg beskou word 'n magtige krag kan word vir die opbou van 'n groot en waarlik verenigde Suid Afrikaanse nasie. Genl. Smuts wat in San Fransisco was vir die

stigtingsvergadering van die VVO het aan die sekretaris van buitelandse sake geskryf dat hy met diep emosie Hofmeyr se pragtige oorwinningsuitsending gelees het en dat hy hom gelukwens met so 'n boodskap wat werklik die mense moes geroer het soos dit homself geroer het. Hy sê dat dit alles waar was en hy hoop dat die wense en gebede wat in die toespraak vervat was alles waar sal word en hy het sy dank aan hom oorgedra (Paton 1971:318).

Op die 2de Augustus 1945 het die kerk van die Verenigde Party in Pretoria bymekaar gekom om die sogenaamde Indiërvraagstuk te bespreek. Hudson-Reed (1983:272) haal Hofmeyr aan:

"The self interest of the European brought the Indian to South Africa"

Adv. Hans Strydom, 'n latere eerste minister van Suid Afrika, het die woorde gebruik *"Hofmeyr must be destroyed"* (Paton 1971:321). Hierdie woorde sou vele kere deur verskeie Nasionale Party leiers herhaal word want vir hulle was Hofmeyr die verpersoonliking van liberalisme. Dr. Malan was besig om die woord segregasie heeltemal uit sy woordeskat uit te haal en hy was al hoe meer geneë om die woord apartheid te gebruik, 'n woord wat later in die taal van byna die hele wêreld sou inkrui. Hoewel Hofmeyr baie sterk anti-kommunisties was en alhoewel hy baie Christelik en konserwatief was, was hy daarvan beskuldig dat hy die saak van die kommuniste bevorder het (Paton 1971:321). Strydom het dan ook dikwels vir Hofmeyr in die parlement aangeval en hy het per geleentheid die woorde van Hofmeyr uit die Hansard voorgelees:

"I am in favour of the ultimate removal of that colour bar from the constitution" (Paton 1971:346).

Hofmeyr het gesê dat hy nie meer politieke ambisie oor het nie en watter ander sending was daar dan vir hom oor? Hy het nie meer in hierdie stadium begeer om 'n evangelis te wees of om terug te gaan na die universiteit toe nie (Paton 1971:358). Hofmeyr se gesondheid het stadig begin agteruit gaan en 'n verslag van die dokter is in die teenwoordigheid van die minister van gesondheid Dr. Henry Gluckman aan Genl. Smuts voorgelê. Op die 15de Januarie om 10:45 die

oggend is Hofmeyr na die eerste minister se kantoor ontbied. Om 11:15 het hy uit die kantoor gekom en nie meer as minister van finansies nie, maar nou amptelik die adjunk eerste minister van die Unie van Suid Afrika (Paton 1971:362). Die algemene verkiesing van 1948 is aangekondig dat dit aan die einde van Mei sou plaasvind. In die Volksraad het die Verenigde Party 89 van die 153 setels gehad, Malan en die Nasionale Party het 49 gehad, die Arbeiders Party 6, die Dominium Party 3 en drie onafhanklikes. Dan was daar nog die drie setels wat aan die naturelle verteenwoordigers toegestaan was. In September 1947 het Dr. Malan 'n verkiesingsveldtogaanval op Hofmeyr geloods en dit was werklik die sein vir 'n anti Hofmeyr kampanje in die Afrikaanse pers gewees. Reeds op 19 November 1947 het die Nasionale Party koerant **Die Kruithoring** veertien vrae aan Hofmeyr gerig. Dit is baie duidelik hoe hierdie vrae die wese van Hofmeyr se hele beleid geraak het en hoedat dit verder in die geskiedenis van Suid Afrika sou ontvou. Vraag vyf byvoorbeeld het gevra of 'n swartman die kanselier van die Universiteit van Suid Afrika sou kon word? Vraag elf het gevra of swartes toegelaat sou kon word om in die parlement te sit? Vraag veertien het byvoorbeeld gevra of die hoogste poste in die landbou, onderwys en ander professies vir swartes oop sou wees? (Paton 1971:366-367). Paton (1971:369) skryf verder ook oor Hofmeyr se Baptiste agtergrond:

"However much Hofmeyr had changed from the days of his early upbringing both in his mothers home and in the Baptist church"

Dit is baie duidelik dat tot aan die einde van sy lewe mense bewus was van Hofmeyr se Baptiste agtergrond. Hofmeyr het 'n noukeurige studie gemaak van 'n verklaring wat deur Dr. Malan uitgereik is getiteld, "Die kleurpolitiek van die Nasionale Party".

Hofmeyr het onder aan die beleidsverklaring van Dr. Malan die woorde in Afrikaans geskryf dat hierdie nie meer 'n beleid van opheffing was nie maar dat dit 'n beleid van onderdrukking was. In teenstelling hiermee was daar die "Fagan

verslag” gewees wat terwyl Malan die maksimum rasseseiding wou bewerkstellig het Fagan met baie menslike aanbevelings gekom. Fagan was daarop ingestel dat die feit van interafhanklikheid aanvaar en uitgeleef moes word. In Natal het Charles Neate 'n parlamentslid van die Dominion Party verklaar dat as Hofmeyr eerste minister word die Verenigde Party van bo tot onder sou skeur. Die Nasionale Party propaganda was egter geweldig anti-Hofmeyr gewees. Daar is selfs so vër gegaan as om onder Afrikaner werkers die storie te versprei dat Hofmeyr 'n buite egtelike verhouding met 'n swart meisie het (Paton 1971:371-373). Die stories is versprei ten spyte van die feit dat Hofmeyr so 'n toegewyde Christen was, 'n man wat nooit in 'n kroeg gesien was nie en 'n absolute Christen moralis was. Dr. E G Jansen, 'n oud Nasionale Party kabinetsminister op daardie stadium, wat later weer minister van naturelle sake sou word en later Goewerneur Generaal, het gesê dat die swart gevaar nie die swartmense was nie maar Hofmeyr se beleid. Die uitslag was 'n geweldige slag, vir beide Genl. Smuts en die Verenigde Party. Die Nasionale Party, Afrikaner Party koalisie van Dr. Malan en Klasie Havenga het tussen hulle 79 setels gewen teenoor die 74 van die Verenigde Party en sy bondgenote wat die drie naturelle verteenwoordigers ingesluit het. Die Nasionale Party het 34 setels van die Verenigde Party verower en het die Verenigde Party basies in elke Afrikaanssprekende kiesafdeling in die land verdryf. Die Verenigde Party se totaal het geval van 89 tot 65. Ten spyte hiervan was Malan en Havenga se stemme basies 'n honderd duisend minder as die van die Verenigde Party. Dit was as gevolg van die beginsel waarvolgens plattelandse kiesafdelings onderbelaa is en stedelike kiesafdelings oorbelaai is. In alle opsigte kan die Nasionale Party van 1948 dus 'n minderheidsregering genoem word (Paton 1971:376).

Hofmeyr is egter in sy eie kiesafdeling met 'n meerderheid van 3 281 stemme verkies. Sy onmiddellike reaksie na die uitslag van die verkiesing was dat daar geen hoop vir hierdie land is nie. Selfs 'n ou vriendin soos Sarah Millin het

Hofmeyr opgebel en gesê dat hy in Johannesburg geblameer word vir die val van Genl. Smuts. In sy eie party is hy geweldig geblameer vir die neerlaag van die Verenigde Party, selfs Genl. Smuts se seun, J C Smuts jnr. het in sy biografie oor sy pa die blaam totaal op Hofmeyr gepak:

"It is no use fighting all the weary old battles over again. You will never make headway while you have a colleague like Hofmeyr" (Smuts 1952:511).

8. Einde van die pad

Ten spyte van hierdie geweldige aanslag teen hom is Hofmeyr herkies as voorsitter tydens die jaarlikse kongres van die Verenigde Party van Transvaal wat in Johannesburg gehou was. Gedurende hierdie geleentheid het Genl. Smuts gesê dat hulle moes vashou aan wat hulle het in Hofmeyr want in hom het hulle 'n man van visie en deeglikheid. Genl. Smuts het gesê hy beskou karakter as een van die grootste waardes in die lewe. Vermoëns kan 'n mens feitlik koop maar karakter is iets heeltemal anders. Hy het gesê dat as 'n mens kyk na die standaard wat Mnr. Hofmeyr in die publieke lewe gehandhaaf, sou dit die mees ondenkbare iets wees om te luister na die uitroepe van die opponente omdat dit duiwelse uitroepe was (Paton 1971:401).

Boyce (1989:21) beskryf een van Hofmeyr se laaste amptelike optredes soos volg:

"In 1947 after much prayerful thought the church decided to build a new sanctuary on the vacant land north to the hall. The church had at one time owned the adjacent site on the corner of Church and Beatrix Streets but this was sold in May 1937 for £6 500. On 30 October 1948 the foundation stone of the new building was laid by the honourable J H Hofmeyr, a Baptist and for many years a senior cabinet minister. This was one of the last public duties performed before his untimely death"

Die steen kan vandag nog gesien word in die nuwe gebou van "Central Baptist Church" in Schoemanstraat in Pretoria. Hofmeyr beskryf 'n Sondag kort voor sy dood as *"a good day with worship at the Hatfield Baptist Church"* (Paton 1964:517). Hofmeyr het op hierdie stadium saam met sy ma in Williamstraat 191 naby aan die Universiteit van Pretoria gewoon in 'n huis wat tans nog bestaan.

Op Vrydag die 3de Desember sterf Hofmeyr net nadat hy die woorde vir sy broer gesê het: *"Tell my friends to carry on"* (Paton 1971:410). 'n Mens sou kon aanvaar dat hierdie woorde van hom beteken het dat hulle polities sy werk moes voortsit maar verseker as toegewyde Christen en Baptis sou dit ook beteken het

dat hulle sy ewangeliëse ywer en sy toewyding aan die Here moes voortsit.

Hofmeyr is begrawe vanuit die N G Kerk in Bosmanstraat op die 5de Desember 1948. Die diens is waargeneem deur drie predikante van drie verskillende denominasies. Ds. J Reyneke, predikant van die N G Kerk, Rev. W Morrow-Cook van die Baptiste Kerk en Rev. R B Mitchell van die St. Andrews Presbiteriaanse Kerk. Daar was so baie mense teenwoordig dat selfs huidige en voormalige kabinetsministers gesukkel het om plek te kry. Genl. Smuts het 'n rede by die graf gelewer nadat hy die vorige aand in 'n radioboodskap hulde aan Hofmeyr gebring het. Hy het onder andere gesê:

"But his loss will remain irreparable, and my sense of that loss, both personal and national, is one which I find it impossible to express and almost impossible to bear. He has passed on, but his service and the high spirit in which he sought to serve his country and his fellow-men of all races remain our abiding possessions. This is a better and richer country for his service, and his message will not be forgotten. We humbly thank God for the gift of his uncle, the famous "Onze Jan". Goodbye, my noble fiend and comrade. Au revoir. Tot siens"

Genl. Smuts het ook tydens die begrafnis te kenne gegee dat dit sy gedagte was dat Hofmeyr die werk van Smuts sou voortsit.

"I who now lose my right hand who, I had fondly hoped, would have continued my work, if he had been spared... The sense of what South Africa has lost in Jan Hofmeyr remains almost more than one can bear" (Smuts 1952:515).

Een van die grootste seuns van die Baptiste kerk voorwaar.

9. Interpretasie en beoordeling

Jan Hendrik Hofmeyr was tegelykertyd een van Suid Afrika sowel as een van die Baptiste kerk se grootste seuns. Dat hy 'n Baptis was is minder bekend.

Wat dan ook so tipies van dié tyd was, was dat Hofmeyr as een van die mees briljante mense wat Suid Afrika ooit opgelewer het, sy eerste werksaanbieding geweier was omdat hy nie aan een van die drie susterskerke behoort het nie. Sy liberale politieke standpunte het van hom 'n vyand van die Afrikaner "establishment" van die tyd gemaak en dis een van die groot redes waarom sy nalatenskap so min geëer word. Baie navorsing sal nog gedoen moet word om die werklike rol en invloed van Jan Hendrik Hofmeyr op beide die politiek sowel as die kerk en die Christendom in die breë in Suid Afrika te bepaal. Jan Hendrik Hofmeyr se teenkanting teen apartheid kan beslis gesien word as een van die belangrikste Christenstemme wat ooit teen apartheid opgegaan het in sy tyd. Dit is 'n saak wat telkens ook by bepaalde vernuwingskerke na vore sou kom.

AFDELING B

DIE VESTIGINGSGESKIEDENIS VAN DIE VERNUWINGSKERKE IN PRETORIA

HOOFSTUK 7

DIE STIGTING VAN DIE CHARISMATIESE BEWEGING IN PRETORIA

1. Die Charismatiese beweging wêreldwyd

1.1 Die Pinksterbeweging

Historici trek dikwels die lyn na die ontstaan van die Pinksterbeweging van 'n herlewing wat op die 1ste Januarie 1901 in Charles F Parham se "Bethel Bible School" in Topeka in Kansas begin het. Met die identifikasie van die spreek in tale as die bewys van die doping in die Heilige Gees het Parham en sy studente 'n groot teologiese verbinding gemaak wat 'n sentrale aspek in die klassieke pentekostalisme geword het. Die onmiddellike impak van hierdie aangeleentheid was baie beperk, maar Parham se bediening het baie meer aanvaarding gekry etlike jare later in 'n herlewing wat plaasgevind het onder William J Seymour, 'n swart heiligheidsprediker wat oortuig geraak het van die waarheid van Parham se leringe oor die doping in die Heilige Gees. Dit het uitgeloop op die herlewing te "Azusa Street Mission" wat op sy beurt 'n geweldige impak op die Amerikaanse kerktoneel gehad het. Swartmense, blankes en mense van Spaanse afkoms het saam aanbid, iets wat tot op daardie stadium ongekend was. Mans en vrouens het leierskapsverantwoordelikhede gedeel. Die skeiding tussen die priesterklas en die gewone lidmaat het heeltemal verdwyn want die leiers van hierdie beweging het geglo dat toediening met geestelike krag van bo vir almal daar was om te ontvang. Die gawes van die Heilige Gees soos gevind in 1 Korinthiërs 12 (wat op daardie stadium deur die meeste denominasies geag

was op te gehou het na die eerste eeu) was nou weer in hierdie herlewing herstel. Vanaf Los Angeles het die nuus van die uitstorting van die Heilige Gees versprei tot nie net reg oor Amerika nie maar tot reg oor die hele wêreld. Dit het nie lank geneem voordat die Pinksterboodskap ook gevind was in Kanada, Engeland, Skandinawië, Duitsland, Indië, China, Afrika en Suid Amerika nie (Burgess en McGee 1996:2-3).

Die teologiese vraagstukke het spoedig begin om die beweging te verdeel en leerstellinge soos heiligmaking, die gawe van spreek in vreemde tale en die Drie Eenheid het spanninge gebring wat gebly het. Die rasseharmonie van Azusastraat het gou begin wyk na etlike maande en as gevolg daarvan het pentekostalisme, of dan ten minste die grootste gedeelte daarvan, vir baie dekades lank op rasse grondslag geskei gebly. Burgess en McGee (1996:2) noem dan ook 'n paar faktore wat aanleiding gegee het tot die Pinksterbeweging. Een daarvan noem hy die Wesleyaanse lering van bekering wat gevolg word deur 'n definitiewe tweede werk van genade naamlik heiligmaking "*in which the strangle hold of sin is decisively broken*" (Burgess en McGee 1996:2). En daardeur kan Christelike volmaaktheid behaal word.

'n Tweede historiese wortel kan volgens hulle teruggetrek word na Charles Finney en ander sogenaamde Higher life leraars wat die belangrikheid beklemtoon het van 'n tweede ondervinding na bekering wat die gelowige toerus met krag vir getuieis en vir dienswerk. Beide die Wesleyaanse en Higher Life advokate van die vorige eeu het na hierdie tweede werk van genade verwys as die doping in die Heilige Gees alhoewel hulle definisies van wat die ondervinding behels aansienlik verskil het.

'n Derde invloed kom van die pre-millennialisme van die 19de eeu en veral die dispensasionele leringe wat van die Plymouth Brethern en die lering van John Nelson Darby en Ruben A Torrey afkomstig was.

'n Vierde historiese wortel was die opkoms van die evangeliese geloofsgenesingsbeweging met sulke leiers soos Charles C Cullis, A J Gorden, A B Simpson, en John Alexander Dowie asook Maria B Woodworth-Etter. Baie mense is aangetrek deur hierdie beklerntoning van die bonatuurlike vir fisieke welstand wat gebaseer was op die feit dat die versoening van Jesus nie net vir die siel was nie maar ook vir die liggaam.

'n Vyfde wortel was vir hulle ook die sogenaamde *"Restorationist longing for the vitality and miracles of New Testament Christianity"* (Burgess en McGee 1996:2). Vir hulle was die vroeë reëns dié gewees wat die eerste kerk na die uitstorting van die Heilige Gees ondervind het en dat die laat reëns aan die einde van die geskiedenis uitgestort sou word. Hiervolgens het hulle gedurig teruggehuiker na die dinamiese Geesgevalde en Geesgeleide eerste kerk (Burgess en Mc Gee 1996:2).

Dit is baie belangrik om daarop te let dat die Heiligheidsbeweging die direkte voorloper van die Pinksterkerke was. Burger (1987:47) sê dan ook van die Heiligheidsbeweging dat dit een van die belangrikste bodems en voedingsbronne was waaruit die Pinksterbeweging ontstaan het. Elwell (1987:836) sê dat:

"The major milieu out of which Pentecostalism sprang was the worldwide Holiness movement, which had developed out of nineteenth century American Methodism"

Ferguson en Wright (1988:502) sê dan ook:

"Pentecostal theology has its roots in various aspects of nineteenth century fundamentalism in America: holiness groups which taught that one could receive after conversion an experience of entire sanctification"

1.2 Die Charismatiese beweging

Vroeë pentekostalisme was dikwels geassosieer met die lae sosio-ekonomiese klasse en het dikwels op die kantlyn gestaan van die evangeliese Christendom.

Hamon (1981:271) sê dan ook:

"Historic Protestants and fundamentalist Christians had associated "Pentecostals" and "tongue speaking" with the poor, uneducated and lower classes of society. They attributed these ways of worship to ignorance, simplicity, emotional instability and a substitute for a lack of the "better things of life."

Die jaar 1960 word allerweë beskou as die jaar waarin die vernuwing in tradisionele kerke bekend geraak het as gevolg van die merkwaardige gebeure in die bediening van Dennis Bennett, 'n "Episcopal Rector" in Van Nuys, California (Burgess en McGee 1996:3). Volgens Elwell (1988:838) was Bennett die eerste bekende persoon wat na 'n ondervinding van glossolalia in sy kerk gebly het. Alhoewel Bennett geforseer was om sy gemeente in Van Nuys te los as gevolg van die kontroversie oor sy ondervinding was hy uitgenooi om die pastor te word van 'n stedelike Episkopale gemeente in Seattle in Washington. Die kerk in Seattle het 'n geweldige groei beleef nadat 'n meer vernuwings georiënteerde aanbiddingswyse daar geïmplimenteer is.

Soos wat die beweging gegroei het, het dit spoedig ook versprei tot ander protestantse kerke asook na die Rooms Katolieke kerk en ook na Ortodokse kerke. Die Rooms Katolieke teoloog Peter D Hocken beskryf dan die Charismatiese beweging as volg:

"The charismatic movement is a grace of God touching every aspect of the Christian life and is found across all the Christian churches.... the reappearance of the spiritual gifts thus represent something dramatically new in church history. Once you admit they are authentic and are the work of the Holy Spirit, you have to recognize that something of possibly unparalleled importance is happening" (Burgess en McGee 1996:3-4)

Die Charismatiese vernuwing kan daarom beskryf word as 'n transdenominasionele beweging van Christene wat klem plaas op die lewe in die Gees asook die belangrikheid van die beoefening van die gawes van die Heilige

Gees wat die spreek in tale insluit maar beslis nie daartoe beperk is nie. Hierdie lewe in die gees vind plaas in sowel hulle private aanbidding as in publieke aanbidding. Die Charismatiese vernuwing het spoedig ook begin om hierdie ondervindinge wat hulle deelagtig geword het binne hulle eie tradisies, teologie en denominasies uit te leef. Die wortels van hierdie beweging is anders as die Pinksterbeweging, nie in die Heiligheidsbeweging te vinde nie. (Burgess en McGee 1996:4). Een baie belangrike verskil tussen die Pinksterbeweging en die Charismatiese beweging is dan ook dat die Charismatiese beweging nie die spreek in vreemde tale sien as dié teken van die doping of vervulling met die Heilige Gees nie. Alhoewel die spreek in vreemde tale vir die Charismatiese beweging ook baie belangrik is word dit nie as dié teken gesien nie (Burgess en McGee 1996:158). Waar die Pinksterbeweging uit die Heiligheidsbeweging gekom het is die fundamente van die Charismatiese vernuwing baie breër veral as in ag geneem word dat teologies die Charismatiese beweging gevorm is uit die Katolieke, Ortodokse, Lutheraanse, Gereformeerde en ook Puriteinse agtergronde. (Burgess en McGee 1996:158).

Die Charismatiese vernuwing het dan ook 'n baie groter klem geplaas op die koinonia of "fellowship" tussen Christene. Die vernuwing van die hele kerk asook die klem op verbondsverhoudinge het hiertoe bygedra. Die leer van die verband wat daar tussen die geestelike gawes en die liggaamsbediening van die liggaam van Jesus is, is in die Charismatiese vernuwing baie sterk beklemtoon. Binne in die Charismatiese vernuwing is daar ook 'n noue verband tussen die huidige uitstorting van die Heilige Gees en die vervulling van God se beloftes en doel met Israel, iets wat nie in die vroeë Pinksterbeweging teenwoordig was nie. Dit is dan ook so dat baie gemeentes van Messiaanse Jode ook deel van die Charismatiese vernuwing is (Burgess en McGee 1996:157).

Die Charismatiese vernuwing in die hoofstroomkerke het as 'n reël nie die dispensasionalistiese premillennialisme wat eie aan die Pinksterkerke is,

aanvaar nie. Alhoewel hulle as 'n reël baie bewus is van die eindtye en van die wederkoms van Jesus kan daar nie 'n eenvormige eskatologie in die Charismatiese beweging geïdentifiseer word nie (Burgess en McGee 1996:158).

Die nuwe golf van die beweging van die Heilige Gees het in Amerika spoedig na ander denominasies oorgespoel sowel as na ander lande. Onder die welbekende nie-Pinkster leiers was daar Brick Bradford en James Brown (Presbiteriaans), John Osteen en Howard Ervin (Baptiste), Larry Christenson (Lutheraans) en Ross Whetstone (United Methodist). Die jaar 1966 word aangegee as die jaar waarin die Rooms Katolieke kerk as gevolg van 'n naweekbyeenkoms sy deure geopen het vir die Charismatiese vernuwings onder die leiding van Proff. Ralph Keiffer en Bill Story. Teen 1973 het hierdie beweging so vinnig onder die Katolieke versprei dat dertig duisend vernuwings Katolieke by Notre Dame vir 'n nasionale konferensie byeengekom het. Teen 1980 het die beweging al na Katolieke kerke in oor 'n honderd lande versprei (Elwell 1987:838). Aanvanklik is na hierdie beweging verwys as Neo-pentekostalisme maar Elwell (1987:838) wys daarop dat teen 1980 is hierdie term heeltemal deur die term Charismatiese vernuwings vervang.

'n Baie groot verskil met die vroeë Pinksterbeweging is dan ook dat die hoofstroomkerke of tradisionele kerke hierdie Charismatiese vernuwings binne sy spesifieke denominasie aanvaar het, en is hulle nie gedwing om uit die kerke uit pad te gee nie. Elwell (1987:838) sê dan ook dat gunstige studieverlae wat die Anglikaanse kerk (1963), Rooms Katolieke (1969 en 1974) en die Presbiteriaanse kerk (1970) oor die Charismatiese vernuwings uitgebring het, het daarop gewys dat ten spyte van sommige buitensporighede die kerke tog hierdie beweging tolereer en oop is vir 'n Charismatiese vernuwings-geestelikheid binne in hierdie tradisionele kerke.

1.3 Die Charismatiese beweging in Suid Afrika

Marais (1995:10) wys daarop dat daar baie min dokumentasie bestaan van die Charismatiese vernuwing in Suid Afrika en dat wanneer dit wel gedoen was, was dit baie beperk tot een individuele groep. Hy haal Hayes aan wat aandui dat tussen 1960 en 1975 daar 'n aantal Charismatiese vernuwingsbewegings in Suid Afrika tot stand gekom het maar dat hierdie bewegings se werksaamhede baie swak gedokumenteer is. Professor de Gruchy van die Universiteit van Kaapstad het probeer om hierdie opeenvolging van Charismatiese gebeure in Suid Afrika te dokumenteer maar kon nie 'n publiseerder vir sy werk kry nie. Hayes sê dan:

"This is most unfortunate in the light of the bridging role which the charismatic renewal movement played in so far as bringing the traditional churches to a position of exposure of the teaching of the baptism with the Holy Spirit.... It appears that those interested in the history of the church in South Africa are not interested in the charismatic renewal movement, and those interested in the charismatic renewal movement are not interested in South Africa" (Marais 1995:11)

Hayes sê dat die vernuwingsbeweging in Suid Afrika 'n aanvang geneem het binne die tradisionele kerke tussen die jare 1965 en 1985. Hy sê:

"Two of the main proponents of 'Life in the Spirit' or 'Charismatic renewal' were Bishop Alphaeus Zulu, an Anglican priest resident at the time in Zululand, and Derek Crumpton who was resident in East London. By the 1970's, the charismatic renewal was beginning to appear in other parts of the Anglican church" (Marais 1995:11-12)

Bill Burnnett, wat aartsbiskop geword het van Kaapstad, was deel van die Charismatiese beweging en dit het ander soos Alphaeus Zulu en Philip Mbatha beïnvloed. Hierdie twee mans was begaan gewees oor die gebrek aan krag binne in die kerk en die mislukking van die kerk om enige noemenswaardige verskil in die lewens van sy lede te maak. Tydens 'n konferensie in Zoeloeland het die Ivijo ,dit is die lede van die swart Charismatiese vleuel van die Anglikaanse kerk, grootliks bemoediging ontvang deur Burnnett wat twaalf jaar tevore by 'n sinode aanbeveel het dat die Charismatiese vernuwing verban moes word. Nou het hierdie aartsbiskop juis dit wat hy verban wou gehad het geleer

(Marais 1995:12).

Derek Crumpton van Oos Londen het met biskop Bill Burnett, sowel as met ander Charismatiese leiers, in die tradisionele kerke ontmoet. As gevolg van hierdie ontmoetings het 'n nasionale Charismatiese konferensie bekend as die "South African Renewal Conference" in 1977 plaasgevind wat ook die "Come Holy Spirit" konferensie genoem is. Die tweede konferensie is in 1980 ook deur Crumpton gereël en was bekend as die "S A Renewal Conference". Derek Crumpton 'n voormalige Metodiste predikant was nou betrokke in die "Caring Community" wat in St. Lukes Road in Oos Londen gevestig was (Marais 1995:13).

Die twee kerke wat egter die vernuwingsbeweging in Suid Afrika totaal sou oorheers, was die "Hatfield Baptist Church" waaroor later meer gesê sal word, en die "Rhema Faith Church" wat deur Ray McCauley en sy vrou gestig is. Die Rhema kerk is deel van die sogenaamde "Faith Movement". Die beweging is ook bekend vir sy lering oor sogenaamde 'prosperity' of voorspoed. Alhoewel die Rhema kerke as Charismatiese vernuwingskerke voorgehou word is dit tog belangrik om daarop te let dat sy leiers soos Kenneth Hagin en Kenneth Copeland baie diep gewortel in die pentekostalisme is. Die "Faith Teaching" leer dat dit God se wil is vir almal om voorspoedig te wees in alle opsigte.

Die Rhema kerk in Randburg naby Johannesburg het geweldige groei oor die laaste dekades beleef, en is die grootste kerk in Suid Afrika asook die vinnigst groeiende. 'n student van die fakulteit teologie by Unisa wat 'n studie gedoen het oor die "Faith Movement" in Suid Afrika, skryf soos volg:

"The Rhema Bible Church in Randburg, South Africa, started in a house in 1979 with only thirteen people. By the beginning of 1988 it was claimed that the church had a membership of more than 11 000 people." (1989:X)

Die sogenaamde "Faith Theology" wat deur die Rhema kerk gepropageer word,

word deur Horn voorgehou as beide die teologie van die klassieke pentekostaliste sowel as van die Charismatiese vernuwing, maar dat dit gepaardgaan met 'n spesifieke leerstelling oor geloof, veral die leerstelling dat voorspoed in alle opsigte die Here se wil is. In die "Faith Movement" gaan dit nie net oor genesing of die geestelike gawes nie, maar dat die hele lewe van die Christen bepaal word deur die persoon se geloof. (Horn 1989:70)

McConnell (1988:5) wys daarop dat E W Kenyon, en nie Kenneth Hagan nie, die vader van die "Faith Movement" is. Volgens die dogter van E W Kenyon, Ruth Kenyon Houseworth:

"Her father, E W Kenyon, who died in 1948, is the man who really deserves the title, "father of the Faith movement.""

Hoewel Copeland en Hagan hulle wortels in die Pinksterbeweging het is dit baie belangrik om daarop te let dat dit nie die geval met Kenyon was nie. McConnell (1988:23) haal vir E W Kenyon aan waar hy gesê het dat die Pinksterbeweging hou baie seën in vir baie siele maar:

"that there is in it as much destruction as there has been inspiration and instruction"

Later van tyd het hy egter dikwels saam met verskillende Pinksterpersoonlikhede opgetree. Dit wil voorkom of hy later meer vrede met die Pinksterbeweging gemaak het. Alhoewel hy 'n reuse aandeel gehad het in die hele genesings evangelistebeweging wys McConnell daarop dat hy tog nie die nodige erkenning deur Pinkster historici daarvoor gekry het nie (McConnell 1988:23).

Kenyon was 'n Metodis gewees wat later oorgegaan het na die Baptiste kerk toe en soos wat McConnell (1988:31) daarop wys het hy nadat hy die Metodiste Kerk verlaat het 'n "non-aligned Baptist" geword. Daar is 'n paar Baptiste kerke gestig as gevolg van sy bediening. Dit is dus baie duidelik dat die "Faith Movement" 'n vernuwingsbeweging is. Alhoewel hy diep wortels in die Pinksterbeweging het is hy ook beïnvloed uit nie-Pinkster gelede en kwalifiseer

dus om 'n vernuwingsbeweging genoem te word.

1.4 Interpretasie en beoordeling

Die Pinksterbeweging het onteenseglik sedert die begin van hierdie eeu 'n geweldige invloed op die hele kerktoneel in die wêreld gehad. Die Pinksterbeweging wat uit die Heiligheidsbeweging ontstaan het, het gegroei en wêreldwyd 'n baie sterk stroom in die kerkwêreld geword. Waar die vroeë pentekostaliste egter dikwels in die lae en middel sosio-ekonomiese klasse aktief was, is die Charismatiese beweging veral 'n beweging wat onder die middel en hoër klasse baie aktief is. Die groot verskil is die spreek in vreemde tale wat by die Pinksterbeweging dié teken van die doping of vervulling van die Heilige Gees is teenoor die Charismatiese kerke waar die spreek in vreemde tale, hoewel belangrik, tog nie dié teken van die doping of vervulling met die Heilige Gees is nie. Waar die Pinksterbeweging die gevolg gehad het dat nuwe kerke gedurig gestig is as gevolg van die feit dat die Pinkstermense nie in die tradisionele kerkenominasies aanvaar is nie, het in die Charismatiese beweging egter die teenoorgestelde gebeur. Aanvanklik het die mense wat in die Charismatiese ondervinding deelagtig geword het in hulle tradisionele denominasies gebly. So byvoorbeeld is die Presbiteriaanse kerk, Baptiste kerk, Lutherse kerk en die Metodiste kerk almal deur hierdie Charismatiese beweging geraak. Baie min is bekend van die Charismatiese beweging in Suid Afrika en tereg het Marais (1995:10) daarop gewys dat daar min dokumentasie bestaan van die Charismatiese vernuwing in Suid Afrika en dat wanneer dit wel gedoen is, dit beperk was tot een individuele groep. In Suid Afrika het die sogenaamde "Come Holy Spirit" konferensies saam met die "Rhema Faith Church" en die "Hatfield Christian Church" 'n baie groot rol in die vernuwingsbeweging gespeel.

Tans is die Morelettapark N G gemeente in Pretoria die grootste vernuwingsgemeente in Pretoria met bykans agt duisend lidmate. Naas hierdie

gemeente is die “Hatfield Christian Church” met ongeveer ses duisend lidmate en die Lewende Woord gemeente met ongeveer vier duisend lidmate die grootste vernuwingsgemeentes in Pretoria.

2. Die ontstaan van die “Hatfield Baptist Church” en ontwikkeling tot ‘n Charismatiese gemeente

2.1 Voorgeskiedenis

Net na die Anglo-Boereoorlog, in die jaar 1903, is daar in die huis van J W Gregan in Lynnwoodweg dienste gehou. In 1906 het sy Edele Johan Rissik ‘n ou weermag kaserne in Duxburyweg opgerig en is dienste daar gehou. In 1911 is die Baptiste Unie versoek om te help met die oprigting van ‘n aparte werk in Hatfield maar die Unie was nie instaat op daardie stadium om so ‘n werk te ondersteun nie. In 1918 is ‘n perseel gekoop te Suidstraat 1120 en ‘n ou hout en sink gebou is opgerig. Dit was die enigste kerkgebou in die oostelike voorstede en alle denominasies het daarvan gebruik gemaak. Die “Central Baptist Church” van Pretoria het intussen besin of hulle ‘n assistent predikant sou aanstel om in die Hatfield gemeente te help. (Boyce 1989:36-37)

Vir etlike jare het die Baptistewerk in Hatfield meer geld en tyd geveer. In middel 1923 het die kerkraad en die predikant ‘n verskil gehad oor die feit of ‘n assistent predikant beroep moet word vir die Hatfield werk in besonder. Davies was van plan om te trou en hy het gevoel dat hy teen ‘n hoër salaris beide die Central en Hatfield gemeentes kon behartig. Toe ‘n ooreenkoms nie bereik kon word nie het hy bedank (Boyce 1989:15).

Mnr. A G Vondersloot was een van die kerkraadslede wat die meeste betrokke was by die werk in Hatfield. ‘n Afsonderlike kerk is in Hatfield gevorm in Oktober 1932 en die eiendom is oorgedra vanaf die Central Baptist gemeente na die nuwe gemeente. In 1940 het die seuns van Rev. G W Cross ‘n aantreklike gebou op die perseel opgerig wat tweehonderd mense kon huisves. Hierdie gebou was bekend as die “Cross Memorial Church” (Boyce 1989:37)

Hudson-Reed (1983:128) sê dat ‘n pamflet in 1953 deur die Hatfield gemeente

uitgegee is getiteld, "The coming of age", en dat hierdie pamflet melding daarvan maak dat die Rev. G W Cross reeds in 1903 in Lynnwoodweg dienste gehou het en dat 'n Sondagskool as gevolg van hierdie dienste ontstaan het en dat geboue toe in die twintiger jare reeds opgerig is. In 1963 het die kerk met lidmate wat hy in Pietersburg gehad het die verantwoordelikheid aanvaar om 'n gemeente te help stig in Pietersburg. Hatfield is deur die volgende predikante bedien J E Smit 1933-1939, E B Edwards 1940-1959, B O Johanson 1960-1962, E Roebert 1962-1997, F van Niekerk 1997-. Die gebou in Suidstraat is in 1974 verkoop aan die Universiteit Pretoria en in 1976 is 'n nuwe gebou op die 4de September in Andersonstraat in Brooklyn geopen.

2.2 Pastor Ed Roebert se bediening

Pastor Ed Roebert het in 1963 die predikant in die "Hatfield Baptist Church" geword. Onder sy leiding het die gemeente verander in 'n vernuwingsgemeente. Toe pastor Ed Roebert aan die einde van 1962 in Hatfield aangekom het, het die gemeente 126 lidmate gehad. In 1971 was die getal 231, in 1973 was daar 305 lidmate en in 1974 453 en toe Hatfield uit die Baptiste Unie uitgetree het aan die einde 1984 was die laaste getal lidmate wat in die jaarboek aangeteken was 2 518 gewees. (South African Baptist Handbook 1963-64, 1972-73, 1974-75, 1975-76, 1984-85).

Michell (1985:22) sê dat een van die dinge wat so besonder was van Hatfield is ten eerste dat dit 'n Baptiste kerk was wat op daardie stadium nie bekend was vir Charismatiese oriëntasies nie en tweedens dat dit in Pretoria, die setel van die Suid Afrikaanse regering en in die hart van 'n Afrikaanssprekende gemeenskap was.

In 'n voorwoord tot Michell (1985:15) maak pastor Ed Roebert daarvan melding dat die gemeente vir jare binne die skaduwee van die Uniegebou gefunksioneer

het, die setel van die nasionale regering. Pastor Ed Roebert sou jare later in 1997 in die tuine van hierdie selfde Uniegebou beswyk. Ook is die Deo Gloria Baptiste Kerk wat oorspronklik uit die Hatfield gemeente uit afkomstig is feitlik langs die Uniegebou geleë. Michell (1985:27) wys daarop dat vir jare het pastor Ed Roebert saam met 'n vriend gereeld gaan bid op Meintjieskop agter die Uniegebou.

Die oorskakeling na 'n vernuwingsgemeente het langsaam plaasgevind en onder andere is die ondervinding van Dr. Howard Ervin van die "Southern Baptist Convention" in Amerika deeglik bestudeer. Op hierdie wyse het die ondervinding van 'n Amerikaanse Baptis tog ook 'n invloed gehad op dit wat in Suid Afrika sou gebeur (Michell 1985:29).

Tydens die begrafnisdiens van pastor Ed Roebert is dit deur sy broer baie duidelik gestel dat een van die redes vir pastor Ed Roebert se sukses in die bediening die feit was dat hy 'n baie deeglike teologiese opleiding aan die Baptist College in Johannesburg ondergaan het (Funeral of pastor Ed Roebert video opname).

Pastor Ed Roebert was verder ook teologies goed onderlê as gevolg van die feit dat hy 'n Baccalaureus graad in teologie aan die Universiteit van Suid Afrika verwerf het (A tribute to pastor Ed Roebert video opname).

2.3 Oorgang na 'n Charismatiese kerk

Verskeie mense in die "Hatfield Baptist Church" het nou die Charismatiese ondervinding deelagtig geword waar mense na hulle bekering vervul geraak het met die Heilige Gees. Daar moet dan ook gelet word daarop dat anders as in Pinksterkerke was die spreek in vreemde tale nie dié bewys dat mense vervul was met die Heilige Gees nie. Michell (1985:47) wys daarop dat pastor Roebert

'n lys agter in sy Bybel aangehou het van mense wat vervul was met die Heilige Gees in die gemeente en dat 'n groot gedeelte daarvan in tale gepraat het maar nie almal nie. Hy wys daarop dat tale nie die sentrale kwessie was nie.

Een van die dinge wat 'n baie prominente rol in die hele ontstaan van die vernuwingsbeweging in Hatfield gespeel het was die feit dat die Here vir hulle beloftes gegee het. Een van hierdie beloftes was *"From this day will I bless you"* (Haggai 2:19). Ook die belofte *"My Spirit remaineth among you, fear ye not"* (Haggai 2:5) het 'n baie groot rol in die gemeente gespeel (Michell 1985:56). Een van die heel belangrikste beloftes is deur 'n man uit Engeland met die naam van Bob aan pastor Ed gegee na afloop van 'n oggenddiens naamlik (Sagaria 10:1)

"Ask the Lord for the spring-time; it is the Lord who makes the storm clouds. He gives showers of rain ..." (Michell 1985:37-38).

Michell (1985:117) sê dat baie hartseer veroorsaak is deur mense wat verkeerdelik daarop aangedring het dat iemand in tale moet praat as 'n bewys daarvan dat hy gevul was met die Heilige Gees. Hy haal dan vir pastor Ed Roebert aan:

"It is unthinkable that great men of God like Billy Graham and Duncan Campbell were not filled with the Spirit because they do not speak in tongues. Tongues have helped many to believe that they have, in fact, been baptised in the Spirit. Others, however, are convinced by other signs. Derek Prince, for instance, tells how his release in the Spirit was marked by torrents of laughter. Many weep when the Spirit comes upon them for the first time."

2.4 Verhouding met die Baptiste Unie

Een van die groot probleme met die vernuwing van Hatfield was die verhouding van die Hatfield Gemeente met die Baptiste Unie. Tydens 'n "assembly" wat in 1976 in Pretoria gehou is, het hierdie saak onder bespreking gekom. Op daardie vergadering is daar egter besluit dat daar geen mosie gestel sal word aangaande

die vernuwingsbeweging nie en die implikasie hiervan was dat die Baptiste Unie sy deure oopgemaak het vir die gawes van die Heilige Gees. Gemeentes wat die gawes beoefen het, sal verwelkom word binne in die Baptiste Unie. Die beoefening van die gawes of dan die Charismaties wees van 'n gemeente sou nooit 'n kwessie wees vir die Baptiste Unie nie. Alhoewel daar baie gemeentes is wat totaal en al daarteen gekant is het die Unie nooit 'n standpunt daarteen ingeneem nie. (Persoonlike onderhoud met Dr. Chris Parnell).

2.5 Breuk met die Baptiste Unie

In 1984 tydens die jaarlikse "assembly" in Durban het die saak van ouderling regering in die kerk ter sprake gekom en alhoewel die "assembly" die saak vir 'n jaar wou uitstel sodat dit verder ondersoek kon word het pastor Ed Roebert daarop aangedring dat die saak dadelik tot stemming gebring moes word. Die kwessie was gewees dat die Baptiste kerk se kongregasionalistiese regeringstelsel in die gedrang was. Pastor Ed Roebert en die "Hatfield Baptist Church" het gevoel dat 'n kerkregering deur ouderlinge meer skriftuurlik was as die tradisionele kongregasionalistiese stelsel. Pastor Ed Roebert het naamlik onder sy predikante vier manne aangestel om saam met hom die ouderlinge van die gemeente te wees en voortaan sou leiers van die gemeente glad nie meer deur die gemeente self aangewys word nie en het die gemeente geen sê daarin gehad oor wie hulle predikant in hulle area moet wees of wie oor hulle regeer nie. Die Baptiste Unie se vergadering het egter met 'n oorweldigende meerderheid besluit dat die kerk sal hou by sy kongregasionalistiese kerkregeringstelsel en Hatfield het daarop uit die Baptiste Unie bedank. Daar moet baie duidelik op gelet word dat die Charismatiese aangeleentheid geen rol gespeel het in Hatfield se bedanking uit die Baptiste Unie uit nie. Op geen stadium was daar enige druk hoegenaamd van die Baptiste Unie se kant af dat Hatfield sy Charismatiese bedrywighede moes laat vaar nie. (Persoonlike onderhoud met Dr. Chris Parnell)

2.6 Radikale verandering

Dat daar wel radikale veranderinge in Hatfield plaasgevind het is baie duidelik uit die woorde van pastor Edmund Roebert in Michell (1985:15-16), dat wanneer God, die Heilige Gees, 'n gemeente besoek vind radikale verandering plaas. Hy stel dit dan ook dat baie vooroordele eers van ontslae geraak moes word.

Marais (1995:60) haal uit die "Hatfield News" van September 1977 aan dat die kerk sedert pastor Ed Roebert aan die einde van 1962 daar gekom het, twee jaar van absolute stagnasie belewe het. Pastor Ed Roebert en sy assistent Kevin Doran se gebed op Meintjieskop vroeg in die oggende spesifiek vir 'n besoek van die Heilige Gees aan die kerk het tot gevolg gehad dat daar 'n vernuwing plaasgevind het en dat die uiteinde daarvan was dat die kerk al hoe meer in 'n Charismatiese rigting beweeg het. Die feit dat die kerk amptelik nooit geskeur het nie was opsigself 'n wonderwerk. 'n Onafhanklike Charismatiese gebedsgroepie wat baie vinnig begin groei het is lateraan kerk toe geskuif en pastor Ed Roebert het self die leiding van hierdie gebedsgroepie geneem. Die klein kerkgebou was spoedig te klein gewees en die gemeente het na 'n teater naby beweeg waar drie dienste op 'n Sondag gehou is.

2.7 Samestelling

Cornelia Wassenaar, 'n nagraadse student in die Departement Sosiologie aan die Universiteit van Pretoria, het 'n meestersverhandeling gedoen oor redes waarom mense by die "Hatfield Baptist Church" aansluit in die jaar 1980. In haar navorsing het sy probeer vasstel of die mense wat by hierdie nuwe vorm van kerklewe betrokke raak, 'n sekere temperament tipe is en of dit trek of stoot faktore is wat hulle na die kerk bring. Sy het tot die slotsom gekom dat temperament geen rol gespeel het nie. Sy het bevind dat sekere sosiale en geestelike behoeftes direk aangespreek is in hulle lewens deur die bediening

van die kerk wat nie die geval was by hulle vorige gemeentes nie.

Marais (1995:62) haal Wassenaar dan ook aan :

"Die informele sosiale verkeer by die Hatfield Baptiste kerk ontbreek by baie van die ander gevestigde kerke. Daarom het 74,3% van die respondente gekla dat die lidmate by hulle vorige kerk, onpersoonlik teenoor mekaar gestaan het."

Sy het dan ook bevind dat die atmosfeer in die dienste van so 'n aard was dat die mense graag na die dienste toe wou terugkom. In teenstelling hiermee skryf sy:

"Die meeste lidmate van die groter gemeentes in 'n stad, ken mekaar skaars, groet mekaar skaars en kommunikeer slegs met dieselfde groepie bekendes" (Marais 1995:63)

Dit is 'n onbetwisbare feit dat een van die bekendste karaktertrekke van 'n Charismatiese of vernuwingsgemeente is die koinonia of geloofsgemeenskap wat in die gemeente plaasvind, soos wat Elwell (1984:206) ook aandui.

Wassenaar het bevind dat die "Hatfield Baptist Church" al die behoeftes vervul het wat nodig was en sy skryf in Engels aan die einde van haar Afrikaanse verhandeling:

"It was found that the functions of religion, namely giving meaning to life, communication with God, teaching the doctrine and inspiring the faith, and satisfying the social needs of the people and their need for identity were all satisfactorily fulfilled by this church"(Marais 1995:63).

Ook Michell (1985:220) sê:

"One becomes deeply impressed by the bonds of brotherly love amongst the people. It strongly reminds the outsider of the early close family groups".

Dit is interessant om daarop te let dat Michell (1985:80) beweer dat Hatfield op een stadium bygewoon was deur 80% Afrikaanssprekende mense waarvan baie nog steeds lede was van een van die drie Afrikaanse susterskerke. In 1982 het

ook die nuwe gebou te klein geword en dit was so 'n groot probleem dat die kerk 'n inryteater bestaande uit 46 ha grond in die buitewyke van die stad gekoop het. Die Here het die geld so oorfloediglik voorsien dat die R375 000 wat die terrein gekos het baie gou afbetaal was. Daar het hulle 'n tent opgerig. Planne is toe opgestel en 'n kerkgebou wat nagenoeg vier duisend mense kon huisves is opgerig. Die kerk sluit in kantore, 'n kapel, koffiekroeg en verskeie ander geboue (Michell 1985:80).

2.8 “International Fellowship of Christian Churches”

In die jaar 1985 is die “International Fellowship of Christian Churches” gestig nadat Hatfield aan die einde van die vorige jaar uit die Baptiste Unie bedank het. Ses nasionale leiers, waaronder pastor Ed Roebert en pastor Ray McCauley van die Rhema kerk het saam hierdie “International Fellowship of Christian Churches” (“I.F.C.C.”) begin (Michell 1985:206). In 1992 was daar groot probleme binne in die “I.F.C.C.” gewees veral as gevolg van die feit dat die “I.F.C.C.” waamemerstatus bekom het by die Suid Afrikaanse Raad van Kerke.

Na twaalf jaar het Hatfield egter ook uit die “I.F.C.C.” bedank. Dit is as gevolg van persoonlikheidsverskille tussen pastor Ed Roebert en pastor Ray McCauley, maar veral omdat pastor Ed Roebert nie tevrede was met die rigting waarin Ray McCauley die “I.F.C.C.” wou stuur nie. Dit het uitgeloop op 'n breuk tussen hulle twee en pastor Ed Roebert het uit die “I.F.C.C.” bedank. Hy is enkele maande later oorlede maar het intussen die leiding geneem in die stigting van 'n nuwe organisasie met die naam “Harvest Ministries”. Hierdie “Harvest Ministries” is dan ook in 'n baie nou verhouding met die hele Toronto Vineyard beweging in Kanada (Persoonlike onderhoud pastoor E Pienaar).

2.9 Interpretasie en beoordeling

“Hatfield Christian Church” is vandag ver verwyderd van die Baptiste Unie wat hy in 1984 verlaat het. Van die “steering committee” van Hatfield vandag, die hoofpastoor ingesluit, was nie een van hulle ooit op enige wyse met die Baptiste kerk verbind nie. Al die lede van die “steering committee” vandag is pastore wat pastore geword het na 1984 en die enkeles wat nog Baptiste was is nie meer op die “steering committee” nie of glad nie meer in die gemeente nie. Hatfield het deur sy verbondenheid met die Toronto stroom so vër weg beweeg in sy belewenis asook in sy kerkregeringstesel van sy Baptiste wortels af dat hy vandag beswaarlik as voorbeeld voorgehou sal kan word van ‘n vernuwingsgemeente met ‘n Baptiste agtergrond. (Last sermon of Pastor Ed Roebert: (Video opname). Dat Hatfield egter op sy dag die moeder was van baie Baptiste vernuwingsgemeentes soos later gesien kan word sal nie te betwyfel wees nie. Na die afsterwe van pastor Ed Roebert in Julie 1997 is daar nog slegs een van al die pastore oor wat ooit aan ‘n Baptiste Bybelskool studeer het.

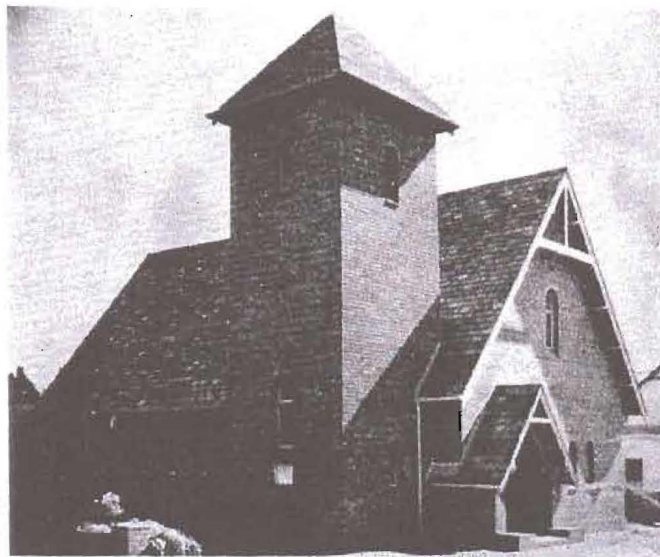
As onder ‘n Charismatiese kerk verstaan word dat dit ‘n kerk is wat deel is van ‘n tradisionele denominasie wat die gawes van die Heilige Gees beoefen dan sou Hatfield vandag baie eerder as ‘n onafhanklike Pinksterkerk geklassifiseer kan word as ‘n Charismatiese kerk. Die vernuwingskerke vanuit ‘n Baptiste agtergrond in Pretoria en landswyd sal nooit anders kan as om ‘n baie groot agting te hê vir die baanbrekerswerk wat deur pastor Edmund Roebert en die “Hatfield Baptist Church” gedoen is nie. Vir baie jare was die gemeente werklik ‘n moedergemeente vir vernuwingsgesinde kerke wat vanuit ‘n tradisionele agtergrond gekom het.

Die invloed van die “Hatfield Baptist Church” op ander kerke in Pretoria kan beswaarlik oorskat word. Veral in die oostelike voorstede van Pretoria is daar feitlik geen kerk wat nie in een of ander mate deur Hatfield beïnvloed is nie. Nie

alleenlik het baie van die gemeentes lidmate aan Hatfield afgestaan nie, maar ook is baie aspekte van Hatfield se manier van aanbidding in die liturgie van die betrokke gemeentes opgeneem. Selfs die N G gemeentes in die oostelike voorstede is baie deur Hatfield beïnvloed. In die Morelettapark gemeente van die N G Kerk kan Hatfield se invloed baie duidelik gesien word. Van die koorboekies wat Hatfield en Charismatiese kerke in die vroeë sewentiger jare gesing het is later vertaal en in die N G Kerk se jeugsangbundel opgeneem.

Daar moet op gelet word dat sedert 1984 toe die “Hatfield Baptist Church” die Baptiste Unie verlaat het die vernuwingsgesinde kerke in die Baptiste Unie baie toegeneem het veral nadat die Baptiste Unie een geword het ten opsigte van die verskillende afdelings wat daar vir verskillende rasse was. Die stelling kan gemaak word dat ‘n baie groot persentasie, indien nie die meerderheid van hierdie kerke wat by die Baptiste Unie aansluit, in ‘n meerdere of mindere mate Charismaties gesind is.

Die geskiedenis van vernuwing in Pretoria en Suid Afrika sou sonder die “Hatfield Baptist Church” heeltemal anders daar uitgesien het.

“Hatfield Baptist Church” Suidstraat.